

Orientalistikos atgimimas Lietuvoje (1977–1992): orientalizmo transformacijos į orientalistiką pradžia*

Prof., habil. dr. Antanas Andrijauskas

Lietuvos kultūros tyrimo institutas

Svarbiausios sąvokos: orientalizmas, orientalistika, orientalistų asociacija Lietuvoje, Rytai, komparatyvistika.

SANTRAUKA

Straipsnis skirtas ankstyvajam orientalistinio sąjūdžio ir modernios orientalistikos atgimimo etapui Lietuvoje. Jame pagrindinis dėmesys skiriamas pirmųjų sovietų imperijos saulėlydyje organizuotų Rytų tautų kultūrų pažinimui, lyginamosioms Rytų ir Vakarų kultūrų studijoms skirtų konferencijų bei simpoziumų, taip pat institucinių akademinų orientalistikos studijų darinių atsiradimui. Analizuojama Lietuvos orientalistų asociacijos genezė, pagrindiniai jos atgimimą formavę veiksniai, apibūdinamos konkrečiuose orientalistų asociacijos raidos etapuose sprendžiamos problemos, išryškintos tos tendencijos, kurios „postmodernistinio orientalizmo“ poveikyje stichiškai formavosi įvairiuose alternatyviuose Rytų kultūrų įtaka ženklintuose sąjūdžiuose filosofijoje, menotyroje, literatūroje ir kitose meno srityse. Glaustai aptariamos pagrindinės dalykinės, regioninės orientalistų sąjūdžio pakraipos, kadangi ankstyvasis orientalistų asociacijos narių veiklos etapas pirmiausia skleidėsi įvairių pažintinių ir mokslinių interesų aplinkoje ir tik atgavus nepriklausomybę įgijo aiškiau išreikštą akademinį institucinį pavidalą.

ĮŽANGINĖS PASTABOS

Analizuojant istorines lietuviškos Rytų recepcijos metamorfozes aiškėja išskirtinė *Oriente* idėjos reikšmė ieškant lietuviško kultūrinio tapatumo, kadangi intelektualiam Lietuvos elitui Rytai dažniausiai buvo ne tiek

* Straipsnio lietuvių kalbos redaktorė- Jurgita Pilypaitytė.

„kitas“, tolimas egzotiškas pasaulis, kiek kažkas dvasiškai artimo, tarsi stebuklingas veidrodis, kuriame buvo ieškota savosios, kitokios nei racionalių krikščioniškųjų Vakarų, žmogaus fizionomikos ir mentaliteto ištakų, siekta pažinti save, perprasti savosios kultūros privalumus bei trūkumus. Todėl daugeliui iškiliausių mūsų intelektualų ir menininkų Rytai netgi nebuvo, kaip kad daugeliui vakariečių, savęs pažinimas per „kitą“, kadangi *Oriente* vizijos iškildavo kaip romantinių svajų pasaulis, tai, kažkas primiršta ir glūdi pasąmonės gelmėse. Nuolatos Lietuvoje kylančios diskusijos apie kultūrinės orientacijas į Rytus ar į Vakarus, spontaniški siekiai atsiriboti nuo krikščioniškosios Vakarų civilizacijos įtakos leidžia suvokti nenuneigiamą *Oriente* idėjos, ieškant lietuviško kultūrinio tapatumo, svarbą. *Ši idėja neretai buvo priemonė, padedanti atskleisti pagoniško baltiško substrato reikšmę lietuvių kultūros istorijai ir įtvirtinti savąjį identitetą.*

E. Saidas taikliai pastebėjo, kad europietiškoji kultūra stiprėjo ir siekė suvokti savo identiškumą arba remdamasi Rytų civilizacijų laimėjimais, arba priešpriešindama save Rytams, kurie iškilo kaip „kultūrinis varžovas“ ir kaip ypatingu stabilumu pasižymintis „kito vaizdinys“ (Said, 1978, p. I). Neatsitiktinai Rytų pasaulio pažinimas Vakaruose dažniausiai įgaudavo „apverstos“ vertybių sistemos pavidalą, nes metaforiškuose, abstrakčiai traktuojamuose Rytuose europiečiai, ne išimtis ir lietuviai, beveik visada ieškojo ir regėjo tai, ką norėjo išvysti, siekdami įtvirtinti savo vertybių sistemą ar savojo tapatumo paiešką. Į Rytus buvo žvelgiama kaip į stebuklingą veidrodį, padedantį išvysti save per kitos civilizacijos vertybių ir simbolių sistemą.

Tai, kad orientalistika susiformavo ne Rytų, o Vakarų mokslo tradicijoje, pasižyminčioje kitokiais mąstymo principais, mentalitetu, pamatinėmis pasaulio suvokimo kategorijomis ir kalba, negalėjo neveikti Azijos studijų, į kurias natūraliai buvo perkeliama eurocentriniai vakarietiški vaizdiniai apie įvairius Rytų tautų kultūros, socialinio gyvenimo, religijos, filosofijos, meno reiškinius. Juk orientalistika, kaip kompleksinė humanitarinė disciplina, perėmė iš Vakarų kultūros istorijos išsirutulijusius humanitarinių žinių pagrindus, metodologinį instrumentariją, tyrinėjimo strategijas ir metodus, kurie įsitvirtino tyrinėjant antikos bei Vakarų Europos tautų kultūros istoriją.

Rytų tautų kultūros laimėjimų pažinimas Lietuvos gyventojams svarbus dėl daugelio skirtingų priežasčių, iš kurių paminėsime tik kelias: pirmiausia jokia kultūra dabartinių išplėtotų komunikacijų pasaulyje negali gyventi izoliuotai ir sėkmingai plėtotis. Kita vertus, atvirumas Rytų tautų sukurtam kultūros pasauliui padeda įveikti nacionalinį egoizmą, kultūrinį uždaramą, amžiais susiklosčiusius mąstymo stereotipus, skatina perimti tūkstantmetes tradicijas turinčių Rytų tautų kultūros laimėjimus, padeda geriau orientuotis sparčiai besikeičiančiame ir daugybės iššūkių kupiname pasaulyje. Norėčiau priminti, kad lietuvių kalba savo iki nūdienos išlikusiomis archajiškoms formomis yra viena iš artimiausių sanskritui indoeuropietišku kalbų. Su Rytais lietuvius sieja kontempliatyvi meditacinė pasaulėžiūra, gamtameldiškumas, daugelis archajiškų kultūros formų. Pavyzdžiui, mūsų sutartinių melodika artimesnė indų nei Vakarų muzikos tradicijoms. Neatsitiktinai mūsų tautinės kultūros atgimimo ideologai Vydūnas, S. Šalkauskis, V. Krėvė, M. K. Čiurlionis, P. Rimša, Maironis, R. Mironas, B. Sruoga, A. Sutkus ir daugybė kitų, mąstydami apie lietuvių tautos kultūros, meno atgimimą XIX ir XX a. sandūroje savo žvilgsnius kreipė į Rytų šalis. Pagaliau Indija, Kinija, Japonija, senovės žydų, arabų musulmoniškos civilizacijos pasaulis yra vieni iš svarbiausių pasaulinės civilizacijos židinių, kuriuose susiformavusios kultūros, religijos, mokslo, meno ir kitos formos turėjo didžiulį poveikį žmonijos kultūros istorijai.

Kadangi Lietuvoje stichiškai besiformuojančiuose orientalistiniuose sąjūdžiuose dažniausiai vyravo Rytų tautų kultūromis, menu susižavėję literatai ir menininkai, todėl orientalistikos ir orientalizmo sąvokos lietuviškoje kultūroje nuolatos pynėsi. Terminas *orientalisme* pirmą kartą pasirodė Prancūzijoje 1830 m. romantinio orientalizmo klestėjimo laikais ir išplito įvairiose kultūros srityse. Nuo tada jis buvo plačiai vartojamas skirtingomis prasmėmis, apibūdinant įvairius Rytų kultūrų pažinimo aspektus: pradedant romantine Rytų vizijomis ženklinta literatūra, daile, filosofija ir baigiant eurocentrine imperialistine ideologija Rytų kultūrų atžvilgiu.

Orientalistika (vok. *Orientalistik*, pranc. *Orientalisme*, angl. *Orientalism*, rus. *Ориенталистика*, lenk. *Orientalistyka*), neretai vadinama *Rytų* arba *Azijos studijomis* yra imli savoka, pirmiausia reiškianti istoriškai

Europoje susiformavusį mokslinių žinių bei disciplinų kompleksą, tyrinėjantį Rytų, t. y. Azijos, ir iš dalies Šiaurės Afrikos tautų istoriją, filologiją, religiją, mitologiją, filosofiją, ekonomiką, literatūrą, meną bei kitas kultūros universumo sritis. Brockhauso enciklopedijoje terminas *Orientalistik* aiškinamas „kaip mokslas apie Rytų kalbas ir kultūras“, o *Orientalist* – „į orientalistikos sritį besigilinantį mokslininką, studentą“ (Brockhaus Wahrig Deutsches Wörterbuch, 1982, S. 927). Ilgainiui iš orientalistinių studijų Afrikos kultūrų studijos išsiskyrė į savarankišką mokslą – *afrikanistiką*.

Orientalistika plėtojosi dviem pagrindinėmis kryptimis: filologinių-hermeneutinių studijų ir kaip mokslas „apie egzotiškas senienes“. Ji, kaip ir kiti mokslai, perėjo tuos pačius žinių kaupimo, savo tyrinėjimo objekto, pagrindinių problemų lauko iškėlimo ir brandos etapus. Dar ankstyvajame orientalistikos sklaidos etape susiklostė pagrindinės regioninės šios mokslinio pažinimo srities kryptys (*hebraistika, arabistika, egiptologija, indologija, sinologija, japonistika*). Rytų tautų kultūros studijoms plėtojantis, regioninių krypčių skaičius tolydžio augo, aprėpdamas visas svarbiausias per istoriją išnykusias Rytų civilizacijas, tautas ir anksčiau apeitus svarbius kultūros regionus (*šumerologija, urartologija, hetologija, asiologija, mongologija, malaistika* ir pan.). Šių studijų plėtotė tiesiogiai veikė orientalistikos, kaip vientiso žinių komplekso, sklaidos ypatumus. Orientalistikos istorijoje išryškėjęs filologinių, archeologinių, kultūrologinių ir kitų mokslinio pažinimo sričių jungimasis į vientisą žinių apie Rytų kultūras kompleksą padėjo giliau suvokti žmogaus sukurtos civilizacijos istoriją.

Dabartiniame moksliniame diskurse *orientalistikos* sąvoka, ypač tyrinėjant istorinius Azijos studijų Vakaruose aspektus, nuolatos pinasi su kita jai artima – *orientalizmu*. Lietuvos mokslinėje tradicijoje, reiškusioje *susidomėjimą Rytais, tam tikrų Rytų tautų kultūros elementų poveikį Vakarų kultūrai*. Šiuos du reiškinius, rutuliojantis Azijos tautų kultūros istorijos pažinimui, sieja tiesioginė priklausomybė, mat pirmiausia esminiai orientalistikos pokyčiai beveik visada sukeldavo orientalizmo bangas. Kita vertus, kai Vakaruose atsirasdavo kultūrinė arba dvasinė tuštuma, ją paprastai užpildydavo senųjų Rytų civilizacijų įtakos.

Sąvoka *orientalisme* Vakaruose literatūroje kartais vartojama kaip lietuviško

termino *orientalistika* sinonimas, tačiau, pavyzdžiui, Prancūzijoje, kuri ilgai buvo pripažinta orientalistinių studijų lyderė, terminui *orientalisme* teikiamos dvi pagrindinės prasmės: 1) kaip „žinių visuma apie Rytų tautas, jų kalbą, istoriją, kultūrą ir pan.“; 2) „potraukis įvairiems rytietiškiems daiktams“ (Petit Larousse illustré, 1980, p. 720). Pagrindinis šio mokslo subjektas – *orientaliste* (orientalistas) apibūdinamas kaip „žmogus, kuris pasineria į Rytų kultūrą ir kalbų studijas“ (ten pat).

Su orientalistų sąjūdžiu tiesiogiai siejosi ir atsivėrimas kitų kultūrų tradicijoms, alternatyvių oficialiajai ideologijai idealų paieška. Nuo 1977 m. buvau vienas iš pagrindinių orientalistų asociacijos kūrimo iniciatorių, dalyvių ir ilgai faktiniu jos vadovu arba vadovo pavaduotoju, todėl ir daugelis šios epopėjos įvykių skleidėsi mano akyse; daug ką fiksavau įvairiuose orientalistų asociacijos kuruojamuose renginiuose. Siekdamas išsaugoti atmintyje svarbesnius šios menkai platesniam žmonių ratui istorijos puslapius pasitelkiau dar nuo studijų laikų akademiko N. Konrado įdiegtą įprotį fiksuoti užrašuose svarbiausius įvykius, įspūdius, ką daugmaž sistemingai pradėjau daryti tik nuo 1981 m. Tačiau ir iš ankstesnio tarpsnio išliko daug spalvingų istorijų, detalių apie šios epopėjos sklaidą, kurios atskirus fragmentus daug metų epizodiškai pateikdavau skirtinguose savo orientalistinei ir komparatyvistinei problematikai skirtuose tekstuose.

Tiesą sakant, jau seniai pribrendo laikas visus šiuos daugiau ar mažiau fragmentiškus pastebėjimus, įžvalgas susisteminius suvesti į visumą, nes vis daugiau orientalistinio sąjūdžio dalyvių vienas po kito išeina Anapilin, o daugiau nei trijų dešimtmečių svarbūs mūsų kultūros, mokslo ir meno istorijai faktai nenumaldomai grimzta į praeitį. Nesigilindamas į ankstesnius laikus, kurie taipogi reikalauja deramo dėmesio, šiame straipsnyje pagrindinį dėmesį sutelksiu į pavadinime apibrėžtą istorinį tarpsnį, kurio, kaip minėjau, vienu iš daugybės dalyvių ir liudininku teko būti. Todėl į daugelį svarbiausių to meto lietuviškojo orientalizmo ir orientalistikos raidos procesų turėjau galimybę pažvelgti tarsi „iš vidaus“.

LIETUVIŠKAS VEKTORIUS

Prieš pereidami prie mus dominančio istorinio tarpsnio aptarimo trumpam sugrįžkime prie išskyrimo pagrindinių domėjimasi Rytai Lietuvoje skatinusių veiksnių, kurie pradžioje buvo neatsiejami nuo į didžvalstybės statusą pretendavusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) geopolitinės padėties, istorijos, tarpkultūrinių santykių, amžiais besikeičiančių šalių valdančio elito poreikių ir istorinės atminties. Čia reikia ieškoti tikrųjų gelminių šimtmečiais orientalistinius sąjūdžius Lietuvoje maitinusių gyvybingųjų versmių. Rytų kraštais, jų kultūra, papročiais Lietuvos valdovai domėjosi jau nuo gediminaičių dinastijos teritorinės ekspansijos į Rytus laikų, o nuo XVI a. daugelio Lietuvos valdovų, didikų, ypač Biržų, Dubingių, Nesvyžiaus Radvilų dvaruose, Kosakovskių, grafų Tiškevičių ir kt. dvaruose formavosi turtingos įvairių Rytų kraštų artefaktų kolekcijos (Snitkuvienė, 2011, p. 59–88), kurios buvo išdraskytos karų, suiručių ir okupacijų metais. Kita vertus, skleidžiantis primityvaus eurocentrizmo nuostatas klibinančioms Apšviestos ir romantizmo ideologijoms Vilniaus universitete buvo klojami orientalistinių studijų pamatai, (*Acta Orientalia Vilnensia*, 2009, vol. 10, Issues 1–2), tačiau šį procesą nutraukė Vilniaus universiteto uždarymas ir daugelio iškiliausių čia dirbusių bei išugdytų orientalistų pasklidimas Rusijos imperijos ir kitų šalių universitetuose.

Po Pirmojo pasaulinio karo, atgavus Lietuvai su laikinąja sostine Kaune nepriklausomybę, ženkliai sumažėjusioje etninėje šalies teritorijoje, atgimusios valstybės galia ir geopolitinė padėtis jau buvo kita nei galingos LDK teritorinės ekspansijos ir kultūrinio pakilimo laikais. Todėl per du nepriklausomybės gyvavimo dešimtmečius šalį valdančiam elitui teko pirmiausia spręsti sudėtingiausias egzistencines nepriklausomybės išsaugojimo, tarptautinės politikos ir tautinės kultūros atgimimo problemas. Nepaisant daugybės nepalankių veiksnių, Rytų tautų kultūrų studijos laipsniškai atgimė Kaune įkurtame Vytauto Didžiojo universitete, kuriame dėstė iškilūs mokslininkai: vėliau pasaulinio garso komparatyvistinės menotyros atstovu tapęs J. Baltrušaitis-sūnus (Andrijauskas, 1999, p. 23-32; Žukauskienė, 2006, p. 56-224)

egiptologė M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė ir semitologas N. Ch. Šapira, (Šimkutė, 2011, p. 102–125).

Įsižiebus Antram pasauliniam karui, lietuviškos orientalistikos sklaidą nutraukė vos ne pusamžį užtrukusi okupacija, kurios metu Rytų kraštų studijų plėtotei buvo itin nepalankios sąlygos. Pirmiausia, visi pagrindiniai orientalistinių studijų centrai TSRS, į kurios sudėtį buvo inkorporuota Lietuva, buvo Rusijos federacijos teritorijoje, o, kita vertus, orientalistai, dėl tradicinio jų opoziciškumo bolševikinei ideologijai, buvo itin griežtoje represinių struktūrų priežiūroje. Minėti veiksniai sąlygojo orientalistinių tyrinėjimų išstūmimą iš Lietuvos akademinių studijų lauko. Per minėtą laikotarpį į Rytų tautų kultūros tyrinėjimus daugiau ar mažiau epizodiškai, spręsdami dominančias problemas, dažniausiai pasinerdavo gretimų humanistikos sričių arba literatūros ir meno atstovai. Padėtis pradėjo vangiai keistis tik nuslūgus stalinistinių represijų bangoms, liberalėjant visuomenei ir iš pagrindinių TSRS orientalistikos centrų bei įvairių kraštų plintant orientalistinės literatūros srautui. Pagrindinis išorinis impulsas skatinęs orientalizmo atgimimą Lietuvoje, buvo iš Vakarų nuo septintojo dešimtmečio besiritančios alternatyvių sąjūdžių ir postmodernistinio orientalizmo bangos, kurios sovietinės ideologijos stagnacijos sąlygomis stipriai paveikė Lietuvos intelektualinį elitą, ypač jaunos kartos humanitarinės ir meninės inteligentijos atstovus.

Nieko nuostabaus, kad turėdami istorinę atmintį ir sovietinės okupacijos metais daugelis Lietuvos kultūrininkų, intelektualų ir menininkų suvokė šio milžiniško Rytų tautų sukurto kultūrinio žinių komplekso įsisavinimo būtinybę. Pirmos reikšmingesnės orientalistinio sąjūdžio užuomazgos išryškėjo 1967 m., kai buvo įsteigta Indijos bičiulių draugija, kurios aktyviausieji įsiliejo į vėliau atsiradusią orientalistų asociaciją. Prie jos šliejosi taipogi paskiri entuziastai, siekę atkurti prieškaryje gyvavusios Rytis besidominčios Lietuvos Rericho draugijos veiklą, kuri atkuriamuoju susirinkimu buvo institucializuota tik 1989 m. Lygiagrečiai Vilniuje ir Kaune formavosi įvairių indų jogos sistemų idėjas ir Rytų kovos būdus propaguojantys būreliai.

Orientalizmas Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų sovietinės imperijos kultūros centrų, nuo septintojo iki devintojo dešimtmečio tapo svarbia

opoziciškumo ir nusišalinimo nuo oficialios ideologijos forma. Tuomet susidomėjimas Rytų tautų filosofija, religijomis, menu tarp intelektualų ir menininkų įgavo plačius mastus. Itin išaugo per tarptautinius bibliotekų mainus ir *samizdato* kanalus gaunamos bei sparčiai tiražuojamos margos Vakarų, taip pat rusų kalbomis orientalistinės ir alternatyvius sąjūdžius skatinančios literatūros (C. G. Jung, H. Hesse, J. D. Salinger, J. Kerouac, A. W. Watts, D. T. Suzuki, R. H. Blyth, M. Ueda, A. Coomaraswamy, J. Blofeld, R. Linssen) ir kitų knygų srautas. Autentiškumu ir paveikumu jaunajai kartai tuomet išsiskyrė buriatų budologo Bidia Dandarono (1914–1974, artimo V. Sezemano draugo, praleidusio kartu daug metų sovietiniuose konclageriuose) *samizdato* rusų kalba išleistos knygos ir spausdinimo mašinėlėmis perspausdintos) *Мысли будиста* („Budisto mintys“) paskiros dalys.

Aptariamasis laikotarpis izoliuotoje nuo išorinio pasaulio Lietuvoje buvo knyginės civilizacijos ir teksto kultūros viešpatavimo metas. Kai nebuvo orientalistikos studijoms tų galimybių, kurias teikia dabartinis globalus pasaulis ir informacinė revoliucija, gyvavo kitoks pagarbus požiūris į *knygą*, rašytinį *tekstą*, kaip pagrindinį pažinimo šaltinį. Mokslą į priekį tuomet stūmė aiškiau išreikštas pažinimo alkis, knyginei civilizacijai būdingas išsilavinimo universalumas, ryžtas, motyvacija, o tai neabejotinai yra svarbūs mokslinio darbo kokybės veiksniai. Dabartinėje kultūroje ryškėjant *teksto* kultūros recesijai, degradacijai ir įsivyraujant kokybiškai kitokiai *vaizdo* kultūrai, skleidžiasi esminiai poslinkiai žmonių mąstyme, pasaulio suvokime ir mokslo raidoje.

Vilnijant per Lietuvą iš Vakarų sklindančioms postmodernistinio orientalizmo bangoms, daugelio nepatenkintų sovietine tikrove, jaunų, ieškančių gyvenimo prasmės lietuvių intelektualų, dailininkų, rašytojų žvilgsniai nukrypo į Rytus. Lietuva tuomet buvo uždara nuo pasaulio, todėl pagrindine „bėgimo į Rytus“ Meka Lietuvos intelektualams ir menininkams tapo nuostabaus grožio Užbaikalės kraštas, pagrindinis budizmo centras sovietinėje imperijoje – Buriatija. Taip Rytų pasaulio ir budistinės kultūros pažinimo keliai pirmiausia nusidriekė į šios, tvirčiausios budizmo citadelės sovietinėje imperijoje, docanus. Jos šventyklos, Užbaikalės gamta tapo alternatyvių niūriai sovietinei kasdienybei idealų ieškojimo vieta ir, vadinasi, maištingiems lietuviams, latviams,

estams svarbiu traukos centru. Buriatijoje viešpatavusios budizmo formos ir žmonių gyvenimo būdas buvo artimos toms, kurios šimtmečiais gyvavo Tibete. Čia ir slėpėjo Lietuvoje besiformuojančios „tibetomanijos“ ištakos, kurios svarbiausiais puoselėtojais tapo Algimantas Švėgžda, Jurga Ivanauskaitė ir Paulius Normantas.

Lietuvą užplūstančios „tibetomanijos“ dvasią puikiai iliustruoja J. Ivanauskaitės knygos ir jos bendražygio P. Normanto įtaigių fotolakštų serijos. Tibetas po labai stiprų įspūdį palikusio apsilankymo Buriatijoje J. Ivanauskaitei iš tikrųjų tapo ne tik „dvasine būseną“, bet ir kažkuo daugiau... Tai – slėpiningų svajų pasaulis, Pažadėtoji žemė, tikro tikėjimo ir autentiškos būties metafora. Neatsitiktinai jos programinė knyga „Prarasta pažadėtoji žemė“ prasideda filosofiniais apmąstymais šia tema. „Tibetas... Aš visada svajoju apie šią šalį, kaip dykumomis vedžiojamas benamis svajoja apie Pažadėtąją žemę, kaip viduramžių mistikas – apie Kristaus karalystę, kuri rasis po Apokalipsės. Sunkiausiomis valandomis primindavau sau, kad tai dar nėra liūdesio bedugnė, ji, tikroji, atsiveria tada, kai staiga užplūsta nenumaldomas niekada neregėtos šalies ilgesys. Laimingiausiomis akimirkomis žinojau, kad tai dar nėra palaimos viršūnė, ji – ten, Himalajuose, ant Pasaulio Stogo. Neįstengčiau to apsaityti kitiems jokiais žodžiais, o mano veiksmai daugeliui atrodė visai nesuprantami. Todėl vieną po kito ėmiau prarasti artimus žmonės. Vienatvės dykuma plėtėsi, bet ji man patiko, nes kažkuo priminė neregėtą Tibeto peizažą. Vis dažniau pasijusdavau savo žvėrišku ilgesiu (kai norisi staugti) išduodanti Lietuvą, o daugelis pažįstamų ir nepažįstamų tai man nuolat su pagieža primindavo“ (Ivanauskaitė, 1999, p. 5).

Pagreitį įgavęs orientalistinis sąjūdis tuomet buvo viena iš bėgimo nuo sovietinės tikrovės formų; susižavėjimas orientalistinėmis, o ypač budizmo idėjomis palietė didelę to meto lietuvių intelektualų ir menininkų dalį, kurie tiesė kelius į pagrindinį budistinės kultūros centrą Sovietinėje imperijoje – Buriatiją. Dar nuo studijų Maskvos universitete laikų, kai intensyviai domėjaisi orientalistinėmis studijoms, daug vasarų praleisdavau Buriatijoje ir puikiai pažinojau šį reto grožio kraštą bei jo žmonės. Kadangi faktiškai vadovavau Lietuvos orientalistų asociacijos veiklai ir buvau užmezgęs ryšius su įvairiais sovietinės imperijos

orientalistikos centrais, padėdavau keliaujantiems į budistines Buriatijos šventyklas, vienuolynus rekomendacijomis ir išsamiais tolimosiose kelionėse į nepažįstamus kraštus praverčiančiais paaiškinimais. Ši daugelio lietuvių iš Kauno, Vilniaus, Šiaulių piligrimystės į Buriatijos budistinius docanus, vienuolynus ir sudėtingų jų santykių su „saugumo“ organais istorija šiandien praktiškai nežinoma, išskyrus keletą dalyvių, ir reikalauja nuodugnesnių tyrinėjimų.

Nepaisant nepalankių sąlygų ir represijų, nuo kurių nukentėjo ypač su Buriatijos centrais bendravę lietuviai, septintojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvoje itin suaktyvėjo orientalistų veikla: jie plėtė ryšius su pagrindiniais TSRS orientalistikos centrais, iš kurių plaukė orientalistinės literatūros srautas. Lietuvoje daugėjo entuziastų, besidominčių įvairiais Rytų kultūrų aspektais, atsirado žmonių, kurie suvokė būtinumą dėti pagrindus profesionalioms orientalistikos studijoms. Įsikūrusios Orientalistų asociacijos vadovai stengėsi užmegzti mokslinius ryšius, suvienyti įvairiose Lietuvos institucijose dirbančius ir Rytų kultūromis besidominčius žmones. Tai buvo labai sudėtingas daug valios ir ryžto reikalaujantis darbas, kadangi viskas, kas tuomet siejosi su Rytais, ideologinėse ir represinėse struktūrose kėlė įtarumą ir buvo ypatingos ideologinės kontrolės akiratyje. Todėl ypač ankstyvajame orientalistikos asociacijos kūrimo etape periodiškai savo renginiuose regėdavome neaiškios kilmės nedaug kalbančių „Rytų entuziastų“, kurie kelis kartus pasirodę ilgainiui nepastebimai išnykdavo.

VILNIAUS DAILĖS INSTITUTO IŠKILIMO IR VYRAVIMO ETAPAS

Ankstyvajame postmodernistinio orientalizmo bangos inspiruoto orientalistinio sąjūdžio atgimimo etape pagrindiniu Rytais besidominčių išskaidytų Lietuvoje jėgų konsolidacijos židiniu nuo 1977 m. iki 1984 m. tapo Vilniaus dailės institutas (VDI). Tam buvo daug objektyvių priežasčių. Tai buvo elitinė Lietuvos aukštoji mokykla, su kuria tuomet prestižiskumu galėjo konkuruoti tik Vilniaus universitetas (VU). Kita vertus, VDI tuomet stipriausiai jautėsi nonkonformistinė tautinės

mokyklos dvasia, dirbo daug autoritetingų tautiškai angažuotų dėstytojų, kurie skleidė prieškarinio Kauno meno mokyklos tradicijas. Čia gyva buvo M. K. Čiurlionio, P. Rimšos, M. Dobužinskio, egiptologės M. Rudzinskaitės-Arcimavičienės, menotyrininko J. Baltrušaičio-sūnaus ir ypač L. Truikio orientalistinių ieškojimų dvasia, kuri skleidėsi per jų gausius mokinius bei šalininkus. Todėl ankstesnių orientalistinių tradicijų tęstinumas ir pereinamumas niekur nebuvo toks natūralus ir stiprus kaip VDI.

Didžioji dauguma tų dėstytojų, kurie VDI tuomet ėjo katedrų vedėjų pareigas, dažniausiai buvo iškilios savo srities asmenybės, sugebėjusios suburti prievartinės emigracijos ir stalinistinių represijų išretintą pagrindinį tautos dailės potencialą. Todėl VDI tapo svarbiu intelektualiai aktyviausių jaunų žmonių traukos centru, kuriame studijavo ne tik daugelio to meto žymiausių Lietuvos intelektualų, kultūros ir meno veikėjų atžalos, bet pakliūdavo ir kruopščiai atrenkami gambiausi dailei Kauno ir šalies provincijos vaikai. Studentų grupės tuomet buvo nedidelės, todėl institute vyravo individualus darbas ir buvo stipriai jaučiama tiesioginė ryškesnių asmenybių įtaka bei nuoseklus pažangių idėjų pereinamumas. Kita vertus, dailės institute dirbo daug nepriklausomybės laikus pamenančių tautiškai angažuotų menininkų, kurie buvo lankęsi ar tam tikrą laiką praleidę Paryžiuje ir kituose Vakarų kultūros bei meno centruose. Tarp jų buvo tokios svarbios figūros kaip Egipto ir Asirijos skulptūrą aukštai vertinęs skulptorius J. Mikėnas, jo talentingiausi mokiniai G. Jokūbonis, K. Bogdanas, Truikio mokiniai vyras ir žmona J. Balčikonis ir R. Songailaitė-Balčikonienė, kuklus ir puikiai išsilavinęs V. Daujotas, vienintelis žmogus tuometinėje Lietuvoje greta V. Drėmos, kuris ne tik žinojo komparatyvistinės menotyros šulo, Rytų meno žinovo J. Strzygowskio tyrinėjimus, tačiau ir savo bibliotekoje turėjo Vienoje jo išleistas knygas. Čia dirbo daug tuometinės lietuvių architektūros lyderių (V. Brėdikis, V. E. Čekanauskas, V. Nasvytis ir kt.), kurie domėjosi japonų architektūros laimėjimais, lietuviškos dizaino mokyklos kūrėjas Feliksas Daukantas ir jo mokinys T. Baginskas žavėjosi japonų dizainu, aktyviai reiškėsi vienas ryškiausių lietuviško orientalizmo dailėje atstovų tapytojas A. Švėgžda, kaligrafijos specialistas A. Gurskas, aistringa Rytų gerbėja skulptorė D. Matulaitė, grafikas

S. Krasauskas ir daugybė kitų. Su instituto dėstytojais ir studentais aktyviai bendravo talentingi Truikio mokiniai B. Leonavičius, R. Dichavičius, A. Stasiulevičius, V. Ciplijauskas, A. Miškinis, A. Dakinevičius ir kt.

Pagaliau liberalių, tautiškai angažuotų dėstytojų ir garsių menininkų prisodrinta VDI buvo vienintelė Lietuvos aukštoji mokykla, kurioje nuo 1977 m. buvo sistemingai dėstomi Rytų filosofijos, Rytų estetikos, Rytų tautų architektūros ir dailės istorijos kursai. To, nepaisant daugybės pastangų, ilgai nepavyko įgyvendinti nei VU, nei kitose aukštosiose mokyklose. Todėl liberaliame VDI, kuriame dirbo daug autoritetingų Laikinosios sostinės senosios inteligentijos ir akademinio pasaulio atstovų, L. Truikio orientalizmo paveiktų jo mokinių buvo palankiausia tuometinėje Lietuvoje orientalizmo sklaidai dvasinė atmosfera. Tai iškart pajutau tik atvykęs į VDI ir pradėjęs skaityti Rytų filosofijai, estetikai, menui skirtas paskaitas, rengti viešus Rytų tautų kultūrų laimėjimus propaguojančius renginius, vadovaudamas estetikos būreliui bei organizuodamas studentų mokslines konferencijas, kurioms talkino L. Bitinaitė, A. Švėgžda, J. Balčikonis, V. Daujotas, A. Gurskas ir kt. kolegos.

Dailės institute, ryškiau nei kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose, septintajame ir aštuntajame dešimtmetyje išryškėjo postmodernistinio orientalizmo įtaka ir alternatyvių mąstymo, kūrybos būdų paieška. Ją skatino maištingumu garsėjusiame institute viešpatavusi autoritetingų profesorių palaikoma laisvamanybė, tradicinės tarp pažangesnių dėstytojų ir aktyvesnių studentų vyravusios antitarybinės bei bohemiškos nuostatos, įvairių *undergroundo* kultūros reiškinių išplitimas, bitlomanijos, bitnikų, hipių ideologijos įtakos augimas, naujausių Vakarų dailės, muzikos albumų ir įvairių „samizdato“ filosofinės, religinės, teosofinės, orientalistinės literatūros knygų cirkuliavimas, kuris tuomet daug rūpesčių kėlė įvairioms ideologinėms bei represinėms struktūroms. Institute tuomet, kaip jokioje kitoje aukštojoje Lietuvos mokykloje, atsivėrė properša tarp oficialiosios ideologijos reikalavimų ir pažangiausių dėstytojų bei studentų pasaulėžiūrinių nuostatų. Neatsitiktinai būtent čia įsiplieskė daug metų užsitęsusi dramatiška pažangiausių profesorių ir dėstytojų kova su ideologiniais partinių ir „saugumo“ organų apribojimais. Dailės institutas tuomet kunkuliavo aistromis ir buvo vienas pagrindinių intelektualinės rezistencijos centrų,

kuriame formavosi opozicinės nepriklausomybės atgimimo ideologijos kontūrai.

Praslinkus daugiau laiko ir turint prieš akis platesnę istorinę panoramą dabar, kai pasikalbame su kolegomis, daug kas atrodo kiek kitaip nei mes regėjome dirbdami VDI. Turiu prisipažinti, kad, spontaniškai stojęs į opozicijos pusę, daug ko tuomet nesugebėjau įžvelgti ir objektyviau vertinti. Čia kaltas ne tik jaunatviškas maksimalizmas, tačiau ir didesnės istorinės perspektyvos neturėjimas. Kita vertus, daugelio tų faktų, kurie pralieja šviesą į užslėptus to meto vadovų elgesio motyvus, mes tuomet ir negalėjome žinoti, kadangi jie išniro į dienos šviesą tik nepriklausomybės laikais. Tikrieji daugelio žmonių elgesio motyvai buvo daug sudėtingesni nei tuomet man atrodė. Teisti lengva, o suprasti – daug sudėtingesnis uždavinys...

Netgi rektorius V. Gečas, kuris tuomet turėjo mūsų akyse griežto oficialios ideologijos šalininko reputaciją, kaip suvokėme vėliau, lygindami su kai kuriais jo postą perėmusiais vadovais, buvo sudėtingesnis nei manėme ir tikrai savo kultūrai angažuota asmenybė. Jis vertino profesionalumą, pedagoginio darbo kokybę, todėl neretai net matydamas įvairiems talentingiems dėstytojams būdingus nukrypimus nuo oficialios linijos, kol jo „nepaspausdavo“ aukščiau stovintys ideologijos sargai, dažnai užmerkdamo akis ir to „nepastebėdavo“. Mus kartais stebino jo abstraktus meno pozityvūs vertinimai. Kita vertus, jis pernelyg ideologiškai „nespaudė“ savo tapybos studijos talentingesnius nonkonformistinės pakraipos mokinius. Ambicingas V. Gečas (rektoravęs 1974–1988) ir Sąjūdžio pakilimo metais jį pakeitęs rektoriaus poste ne mažiau ambicingas V. Brėdikis (1988–1993) siekė VDI paversti geriausia dailės profilio Sovietų Sąjungos aukštąja mokykla, tad kai tik matydavo gabesnius, „ne visai standartinius“ žmonės, juos kviesdavo dėstyti. Iš tikrųjų gyvenime dažnai viskas yra daug sudėtingiau nei atrodo iš pirmo žvilgsnio. Paradoksalu, bet VDI, sovietiniais laikais buvęs nonkonformizmo židiniu, o atgavus nepriklausomybę virtęs Dailės akademija, nepastebimai degradavo ir prarado ankščiau čia viešpatavusią kūrybingiems kolektyvams būdingą maištingą nonkonformistinę dvasią. Prsidengiant vadovų garsiais patriotiniais ir tautiniais šūkiiais ši aukštoji mokykla, esant nepakankamai natūraliai

kadry kaitai, tapo nustekenta artimų draugų prieglauda ir nepastebimai prarado anksčiau turėtą galingą tautiškumo dvasios kupiną energetinį užtaisą bei prestižiškumą.

Būtent nonkonformizmas ir nesitaikymas su sovietine tikrove buvo pagrindinė varomoji orientalistinio sąjūdžio ir besikuriančios orientalistų asociacijos jėga. Vadovaujant V. Gečui VDI vyko pirmosios dar negausios dalyviais Rytų–Vakarų konferencijos, simpoziumai, iš kitų TSRS miestų atvykusių mokslininkų paskaitos, spontaniškai skeidėsi įvairios neformalios draugijos ir sąjūdžiai. Orientalistinis judėjimas buvo vienas iš aktyviausiųjų, o ypač kai prie VDI buvusio branduolio 1977 m. kovo mėn. prisišliejo A. Švėgžda, kurį supažindinau su savo vaikystės bičiuliu S. Geda. Vėliau epizodiškai renginiuose pasirodant Vytautui Kubiliui organizacinis darbas įgavo kryptingesnį pavidalą. V. Kubilius tuo metu buvo beviltiškai įklimpęs su savo stabdomos disertacijos problemomis, nuolatos paniuręs, skundėsi jam kolegų ir ideologijos tarnų daromomis kiauylystėmis. Labai keisti buvo V. Kubiliaus santykiai su S. Geda. Atrodo jie vienas kitą tikrai gerbė, bet nė vienas kažkodėl nenorėjo žengti pirmo žingsnio tikro suartėjimo link, nors daugelį savo meto skaudulių vertino labai panašiai.

Pasibaigus 1977 m. gegužės 22 d. VDI vykusiai konferencijai „Rytų atspindžiai XX a. pradžios Vakarų kultūroje ir dailėje“, diskusijai likusių dalyvių, tarp kurių buvo V. Daujotas, A. Švėgžda, A. Danielius, S. Geda, V. Kubilius, pokalbis pakrypo apie Rytų kultūromis besidominančiųjų, įvairiuose miestuose ir institucijose išsibarsčiusių konsolidacijos būtinybę – jų apjungimą po vienos draugijos stogu. Iškart numatę pirmuosius būtinus žingsnius, ėmėmės darbo ir surengėme daug įvairių renginių Vilniuje ir Kaune. Tuomet mūsų susirinkimuose pasirodydavo daug atsitiktinių, neretai egzotiškų ir spalvingų biografijų bei interesų žmonių. Iš jų pamažu kristalizavosi entuziastų branduolys, kurie šiam tikslui aukojo daug laiko ir energijos. Tai buvo įvairių aukštųjų mokyklų dėstytojai, dailininkai, rašytojai, vertėjai, įvairių Lietuvos tautinių mažumų atstovai.

1977 m. spalio 22 d. po ilgo ir sudėtingo parengiamojo darbo VDI įvyko steigiamasis orientalistų asociacijos susirinkimas, kuriame dalyvaujant 25 delegatams buvo įkurtas TSRS MA Orientalistų asociacijos

Lietuvos skyrius. Po aršių diskusijų buvo priimti asociacijos įstatai, išrinkta penkių žmonių valdyba, priimtose rezoliucijos dėl strateginių asociacijos darbo krypčių. Po ilgų aptarimų numatėme ir patvirtinome preliminarią labiausiai pribrendusių orientalistų asociacijos veiklos krypčių programą, kurioje išskirtinis dėmesys buvo skirtas Rytų tautų kultūrų laimėjimų propagavimui spaudoje, Rytų dailės muziejaus Kaune įkūrimui, viešoms paskaitoms, konferencijoms ir kitiems renginiams. Vadovu, kaip savotiška reprezentacine figūra S. Gedos ir V. Kubiliaus pasiūlymu buvo išrinktas lyginamosios kalbotyros specialistas Baltų filologijos katedros vedėjas, tik prieš metus tapęs akademiku V. Mažiulis, o pavaduotoju – aš. Kaip paaiškėjo vėliau, V. Mažiulio reprezentacinės figūros pasirinkimas buvo labai išmintingas sprendimas. Nors ankstyvajame asociacijos veiklos etape, pasiteisindamas užimtumu, V. Mažiulis retai dalyvaudavo renginiuose ir praktiškai nesikišo į organizacinį darbą, tad didžiausias jo krūvis teko man.

Tačiau V. Mažiulio akademinis statusas ir jo rašomi raštai labai padėjo, nes tuoj susidūrėme su sudėtingiausiomis registravimo, subordinacijos su Maskvoje gyvavusiomis institucijomis problemomis. Neturėdami Lietuvoje tiesiogiai su orientalistikos studijomis susijusių padalinių nei universitetuose, nei mokslinio tyrimo institutuose, anot Orientalistų asociacijos vadovų Maskvoje, galėjome savo veiklą daugiausia plėtoti „Žinijos“ draugijos renginiuose, kurie buvo ideologiškai kontroliuojami. Daugelio aukštosiose mokyklose dirbusių dėstytojų ir literatūros bei meno pasaulio atstovų toks orientalistų asociacijos veiklos lauko traktavimas netenkinio. Tai buvo viena iš aštrėjančių vidinių diskusijų priežasčių, kadangi radikalusis orientalistų asociacijos sparnas (A. Švėgžda, S. Geda, V. Kubilius ir aš) siekė įgauti didesnį nepriklausomumą nuo centro: kalbėjome apie būtinybę steigti akademinį orientalistikos studijų centrą bei Rytų tautų meno muziejų senojoje Kauno mečetėje ir sudaryti Rytų tautų menui skirtas ekspozicijas įvairių miestų muziejuose.

Po J. Andropovo atėjimo į valdžią prasidėjus nuožmiam ideologinės „kontrpropogandos“ vajui padėtis Lietuvoje radikaliai pasikeitė, todėl nuo 1983 m. aktyviau įsijungusi į asociacijos veiklą regalijomis papuošta V. Mažiulio figūra tapo mums neįkainojama priedanga. Nuo

tada jis aktyviai dalyvavo veikloje gindamas mūsų interesus. Netgi žinodamas nepalankią konjunktūrą sunkiausiame orientalistinio sąjūdžio gyvavimo tarpsnyje jis savo regalijomis tarsi skydu pridengdavo mūsų asociaciją nuo stiprėjančių įvairių išpuolių ir spaudimo. Jo reikalingumą itin pajutome, kai buvo eskaluojama per radiją, televiziją ir spaudą su žiauriu žinomo aktoriaus T. Nigmatulino nužudymu Vilniuje susijusi prieš kvaziorialistines sektas nukreipta skandalinga byla, prie kurios buvo mėginama prišlieti mane ir A. Danielių, nors, atvirai sakant, aš apie šios sektos veiklą sužinojau tik iš daugybės straipsnių, pasirodžiusių tuometinėje spaudoje.

Tuomet pagrindinis dėmesys buvo skiriamas konferencijoms ir viešų paskaitų skaitymui įvairiuose Lietuvos miestuose, o pirmiausia Vilniuje ir Kaune, kur turėjome daugiau pajėgų, taip pat kvietėme svečius iš TSRS orientalistikos centrų. Šioje srityje daugiausia darbavosi S. Geda, B. Genzelis, V. Bagdonavičius ir aš, sunkiau buvo įkalbėti V. Kubilių, kuris, nors ir buvo puikus oratorius, entuziazmo nerodė. Vėliau didžiausias krūvis šioje srityje teko aktyviai prisijungusiam prie šios veiklos baro Romualdai Neimantui, kuris per „Žinijos“ liniją skaitė kaip niekas kitas daug paskaitų įvairiuose Lietuvos miestuose. Trūkstant savų pajėgų į savo renginius kvietėme žymius specialistus iš pagrindinių Rusijos, Gruzijos, Estijos ir kitų respublikų orientalistikos centrų, Maskvos, Leningrado, Ulan-Ude, Tbilisio, Tartu. Iš garsiausių tuo metu Lietuvoje skaičiusių paskaitas ir dalyvavusių konferencijose ir simpoziumuose rusų mokslininkų su pranešimais orientalistinėmis temomis pirmiausia reikėtų išskirti bizantologus S. Averincevą, V. Byčkova, V. V. Ivanovą, L. Mallį, A. Sagadejevą, N. Čavčavadže, G. Tevzadze, E. Jakovlevą, E. Zavadską ir kt. Tuomet jau Oriento bacila išplito ir greta pagrindinio orientalistinio sąjūdžio konsolidacijos centro VDI, vis daugiau renginių vyko „Žinijos“ draugijos Vilniaus ir Kauno skyriuose, VU ir Filosofijos, sociologijos ir teisės institute.

A. ŠVĖGŽDOS IR S. GEDOS ĮNAŠAS

Ankstyvajame orientalistų asociacijos veiklos etape iš daugybės prie jos trumpiau ar ilgiau prisiliejusių žmonių ryškiausi buvo A. Švėgžda, S. Geda ir V. Kubilius. Visi trys ryškūs tautiškai angažuoti nonkonformistinės pakraipos individualistai. V. Kubilius tuomet buvo užsidegęs orientalistinėmis idėjomis, kadangi rinko medžiagą tiesiogiai su orientalistiniais motyvais susijusiai programinei monografijai „Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas“. Jai pasirodžius 1983 m. išvydome didžiausią (apie 50 puslapių) knygos skyrių „Orientalizmas lietuvių literatūroje“. Šią medžiagą jis anksčiau epizodiškai vis pristatydavo ir įvairiuose orientalistų asociacijos renginiuose. Netrukus iš minėtų žmonių ir vis naujai įsiliejančiųjų susiformavo orientalistų asociacijos branduolys, prie kurio šliejosi studentai ir vis dažniau mūsų renginiuose pasirodantys B. Genzelis, B. Kuzmickas, R. Pavilionis, V. Bagdonavičius, L. Broga ir kt. Kultūros, filosofijos ir meno instituto Komparatyvistinės kultūrologijos skyrius, atiduodamas duoklę šviesiam V. Kubiliaus atminimui pašventė knygą „Gyvenimo apologija: Nietzsche'ės teorinės interpretacijos“ (2007).

A. Švėgžda ir S. Geda buvo ne tik ryškios individualybės, bet ir du iškiliausi to meto stipriai įvairių orientalistinių įtakų ženklinti mūsų meno pasaulio atstovai. Jie aktyviai įsijungė į Lietuvoje atgimusį orientalistų sąjūdį. S. Geda ir A. Švėgžda buvo tie kūrėjai, kuriems susidomėjimą Rytų tautų kultūros tradicijomis skatino ne trumpalaikis susižavėjimas, o gilus vidinis poreikis. Todėl ir gilinimasis į Rytų tautų kultūros tradicijas tapo neatsiejama jų asmenybės ir kūrybos dalimi.

Išsamiau reikėtų kalbėti apie unikalų S. Gedos orientalizmo fenomeną, apie tai, kaip jo pasaulėjautą ir kūrybą veikė pažintis su didžiaisiais poetiniais Rytų tautų tekstais, jų studijos, vertimai, variacijos Rytų poezijos temomis bei motyvais. Ilgalaikis darbas su didžiųjų Rytų tautų poetinių tekstų vertimais stipriai paveikė S. Gedos poeziją, pavertė ją intelektualėsne, pakeitė požiūrį į žodį, jautriausius prasmių atspalvius.

S. Gedą pažinojau dar nuo vaikystės, kai kartu mokėmės Veisiejų vidurinėje mokykloje ir kartu žvejojome prie Snaigyno ežero. Su A. Švėgžda susipažinau 1977 m. kovą: praslinkus vos mėnesiui nuo mano darbo

pradžios Dailės institute, kai atvykęs iš Maskvos Lomonosovo universiteto pradėjau skaityti ideologijos sargų nepasitenkinimą ir įtarimus sukėlusias Rytų filosofijas, estetikai ir menui skirtas paskaitas. A. Švėgžda užėjo į katedrą ir prisistatęs pakvietė skaityti paskaitą apie Rytų filosofiją ir meną mokytojams bei dailininkams Vaikų dailės mokykloje Konarskio gatvėje, kur tuomet mokytojavu. Po paskaitos ilgai užsitęsiosiose diskusijose iškart tarp mūsų užsimezgė glaudus dvasinis ryšys. Tuomet A. Švėgžda kažkodėl padovanojo man puikų Petro Repšio grafikos darbą ir palydėjo į stotį, kadangi tuo metu dar gyvenau Kaune. Tai buvo man nepaprastai svarbios draugystės pradžia. Kiekvienas iš mūsų turėjome savo gyvenimą ir interesus, tačiau daug kas mus siejo, todėl ir tarpusavio ryšys buvo natūralus.

Su A. Švėgžda mus suartino meilė M. K. Čiurlioniui, Dzūkijos gamtai, Rytų kultūroms, daoizmo gyvenimo filosofijai, pagarba pagoniškomis lietuvių tautos kultūros tradicijoms. Be to, po stažuočių užsienyje mes atsidūrėme visiškai analogiškoje totalaus psichologinio teroro situacijoje, todėl vienas kito dvasinę būseną puikiai supratome. Jis ir architektas profesorius V. Brėdikis buvo dvasiškai man neabejotinai artimiausi žmonės, kuriais absoliučiai pasitikėjau tais nelengvais laikais. Tie patys saitai, kaip supratau vėliau, siejo mus visus, nes A. Švėgždos ir S. Gedos prioritetų sutapimas buvo akivaizdus ir neretai mus tiesiog stebindavo. Iš mano sukauptų Rytų tautų kultūrai, religijai, filosofijai, estetikai, menui skirtų knygų abu skolinosi tuos pačius budistinės, daoistinės, *dzen* pakraipos ir įvairių Rytų filosofijos interpretatorių tekstus, *haiku* poezijos rinkinius. Juos taip pat domino indų ir tibetiečių kultūros, filosofijos tradicijos. S. Geda vertė jį sužavėjusius įvairių Rytų tautų tekstus ir platino mašinėle atspausdintas vertimų kopijas tarp bičiulių. Tuomet ypatingu jo susižavėjimo objektu buvo kinų ir japonų klasikinės poezijos korifėjų rinkiniai, kurie, kaip S. Geda sakydavo, išblėsus kūrybiniam polėkiams buvo puikus vaistas nuo apsnūdimo ir tinginystės.

S. Geda ir A. Švėgžda lankydavosi Rytų ir Vakarų kultūriniam dialogui skirtose konferencijose. A. Švėgždai dvasiškai artimiausios buvo Rytų Azijos kultūros tradicijos, kadangi jis stipriai buvo paveiktas daoistinės ir *dzen* pasaulėjautos. S. Geda, neignoruodamas ir jį žavėjusių

Rytų Azijos religinių, filosofinių, poetinių tradicijų, domėjosi senovės indų sanskrito kalba sukurta klasikine poezija, indų filosofija, budistiniai mokymai, Tibeto, Artimųjų Rytų, Užkaukazės, Vidurinės Azijos kultūros, poezijos tradicijomis, įdėmiai skaitė C. G. Jungo, H. Hesses, J. Salingerio orientalistinių motyvų prisodrintas knygas, daoizmo ir *dzen* adeptų tekstus. Jo interesų lauke buvo Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikos problemos, senieji (ypač sakraliniai) senųjų civilizacijų tekstai, kuriuose, jo įsitikinimu, gryniausia nesuteršta vėlesnės civilizacijos raida alsuoja tyras pirmapradis jausmų pasaulis.

S. Geda atvirai prisipažįsta, kad jo asmeninis santykis su Rytais „nuolatatos pynėsi su mėginimais giliau perprasti save patį, savo tautinę religiją ir mitologiją, kartu – Europą“. Vienas iš svarbiausių jo įsijungimo į orientalistinį sąjūdį motyvų buvo Rytų tautų kultūros, filosofijos, literatūros ir meno tradicijų svarbos suvokimas. „Lietuvoje, – sakė S. Geda, – juk reikalinga ir pačių lietuvių, ir senovės Egipto, Indijos ar Japonijos išmintis. Tiktai tokiu būdu perprasime patys save ir galėsime ką nors gera sukurti.“ (Geda, 1989, t. 1, p. 359)

Domėdamasis Rytais bijojo su madomis dažnai susijusios gerų dalykų profanacijos ir lėkštumo. Gilinimasis į Rytų Azijos poetines tradicijas negalėjo nepaveikti S. Gedos pasaulėžiūros ir kūrybos stiliaus. Jo tekstuose surasime daugybę konceptualiai svarbių aliuzijų į kinų ir japonų klasikinės poezijos meistrams būdingus meninės kūrybos principus. Į Rytų Azijos poetinių tradicijų įtakos pėdsakus pirmasis dėmesį atkreipė orientalistinių tendencijų lietuvių literatūroje tyrinėtojas V. Kubilius. „Regis, V. Kubilius, recenzuodamas mano knygą „Žydyti slyva Snai-gyno ežere“ (1981), pažymėjo, kad toksai posūkis į orientalizmą buvo pats netikėčiausias lietuvių poezijoje. Kritikai gal ir taip, man pačiam – ne. Rytai aš domėjausi nuo jaunumės, bėda ta, kad ką nors „rytie-tiška“ sukurti man labai sunkiai sekėsi. Pirmykštis indų budizmas, kinų daoizmas, pietų ir šiaurės budistinės mokyklos, japonų *dzen* budizmas gerus 10–15 metų buvo ne mano vieno akiraty. Būta Lietuvoje ir didesnių ar mažesnių budizmo išpažinėjų, ne vieną pažinojau, draugavau su jais, tačiau praktikuojančiu budistu netapau. Dėl daugelio priežasčių“ (Geda, 2004, p. 39).

S. Gedos tekstuose aptiksime daugiau ar mažiau išplėtotų senosios

japonų ir tradicinės baltų bei lietuvių lyginamosios analizės pavyzdžių. Žavėdamasis *haiku* poezijos korifėjaus Bashō eilėmis, šlovinančiomis neturtą, kuklų gyvenimą gamtos prieglobstyje, jis senovės japonų gyvenimo būde regi panašumą į lietuviškąjį, kuriame taip pat viešpatauja pasaulio našlaitystės suvokimo jausmas. „Mano galva, – rašo S. Geda, – nuo Basio laikų – su archajine, o ne su modernia Japonija mus suartina vargas, skurdas ir apleistis. Baugios pirminės pasaulio našlaitystės jausmas ir to suvokimo kosminė palaima“ (Geda, 2004, p. 39).

Iš čia plaukia du principiniai lietuvius su Rytų Azijos estetikos ir poezijos tradicijomis suartinantys bruožai – susidūrus su *gamtos* didybe *kontempliatyvumas* arba tiksliau –*gamtameldiškas mediatyvumas*. Būtent iš pamėgtos Rytų Azijos poezijos atėjo geriausiems jo brandžios poezijos kūriniams būdingas mediatyvumas, kuris išryškėjo knygoje „Varnėnas po mėnulių“ (1984), o pilna jėga atsiskleidė „Septynių vasarų giesmėse“ (1991).

S. Gedai labai svarbios buvo pamatinės daoizmo, *čan*, *dzen* estetikos sąvokos: tuštuma, tylą, estetinė užuomina, neišsakymas. Tuščias balto lapo plotas, į kurį energingai įsiveržia ir sušvinta savo hipnotizuojančia galia tamsios rašto linijos, jam buvo poetinių dvasios skrydžių didžios simbolinės prasmės kupina pradžia. Jis, kaip ir didieji kinų ir japonų poetai, tikėjo šių sąvokų galia ir apeliuodamas į japonų trieilius teigė, kad didi poezija gali būti sukurta „iš kokių penkių žodžių“. Kita vertus, jam svarbi Rytų Azijos estetikos tradicijų aukštinama pauzė, nutylėjimas, neišsakymas, estetinė užuomina. „Kas liktų iš mūsų žodžių, jeigu ne pauzės? Baisingas chaosas, griūtis“ (Geda, 1989, t. 1, p. 353). Šiuose kinų ir japonų klasikinės poezijos meistrų plačiai pasitelkiamuose estetiniuose principuose S. Geda regėjo galingą meninės išraiškos priemonę.

S. Gedos, kaip ir Rytų Azijos poetų kūryboje, ypatingą svarbą gauna kitokios neverbalinės komunikacijos formos, susijusios su meditacija, tyluma. Iš čia plaukia S. Gedos eilėms būdingi tylumos, užuominos ir neišsakymo, meditacijos, gamtameldiškumo, tylos ir minimalizmo aukštinimo motyvai. „Yra dalykų, apie kuriuos tylima, į kuriuos tik žiūrima arba jie į mus tyliai žiūri ir šypsosi“ (Geda, 2002, p. 98). Tik

įsigyvenant į tylą, atmetant spalvingą retoriką S. Gedai, kaip ir daoizmo adeptams, veriasi autentiškas „buvimas pasaulyje“, kurio neįmanoma žodžiais aprašyti. Neišsakymas, tylą, skirtingai nei slystantis reiškinių paviršiumi verbalinis bendravimas, čia retai įgauna kitokią prasmę, nes priartina prie daiktų ir reiškinių esmės pažinimo.

Skirtingai nei dauguma plunksnos brolių, kurių dėmesio centre buvo Rytų Azijos (Kinijos ir Japonijos) poezijos tradicijos, S. Geda ilgainiui pagrindinį dėmesį sutelkė į daugybės senųjų civilizacijų susitelkimo regiono Artimuosiuose Rytuose kultūros ir literatūros tradicijų pažinimą, daug nuveikė versdamas ir prakalbindamas lietuviškai daug svarbiausių šio regiono pasaulietinių bei sakralinių tekstų. Jis sudarė du Rytų tautų poezijai skirtus „Pasaulinės literatūros bibliotekos“ tomus, aktyviai dalyvavo rengiant dviejų svarbių mano vadovaujamo skyriaus komparatyvistinės pakraipos leidinių „Rytai ir Vakarai: komparatyvistinės studijos“ ir „Bibliotheca Orientalia ir Comparativa“ serijas, buvo jų redkolegijų narys. Artimai bendraudami, ypač man rengiant „Estetikos istorijos antologijos“ pirmą Rytų civilizacijoms skirtą tomą ir C. G. Jungo raštus, mes daug kalbėdavomės įvairiomis Rytų tautų kultūros paveldo, estetikos, religijos, mitologijos, literatūros, poezijos ir dailės temomis. Minėtame didžiulės apimties tome yra S. Gedos versti šumerų, babiloniečių, senovės žydų tekstai.

A. Švėgždos orientalizmas daug kuo buvo artimas S. Gedai. Jį domino daug kas: Rytų filosofija, psichologija, menas, daoizmas, *dzen*, Tibeto kultūra. Galutinis posūkis į Rytus, daoizmo filosofiją ir jos šlovinamą santykį su gamta, tai tikrai nedvejodamas galiu teigti, kadangi tuo metu buvau greta ir labai artimai su juo bendravau, A. Švėgždai buvo vienas iš galimų būdų išgyventi, susikurti savitą harmoningą antipasaulį, kuris padėtų išlaikyti didėjantį nepriimtinos sovietinės tikrovės spaudimą tais labai nelengvais nenuolankiems žmonėms metais, kai visagalis „saugumas“ siekė kontroliuoti viską. Tai tikroji ir pagrindinė priežastis paaiškinanti, kodėl brandaus A. Švėgždos pasaulėjautai ir kūrybai didžiulę įtaką turėjo Rytų Azijos, ypač daoizmo, *čan*, *dzen* gyvenimo ir kūrybos filosofija, paprastumo poetikos, minimalizmo reikšmės, autentiško santykio su gamta, pasauliu iškelimas.

Šio „vargšo Robinzono nugalėtojo Europoj“, kaip jis apibrėžė savo

vieta, kūryba dvelkia nusivylimu Vakarų civilizacija, kurios didžiasias vertybes jis regi negrižtamoje praeityje. A. Švėgždai itin artima pasirodė žmogaus sąlytį su gamta aukštinanti Laozi filosofija ir jos veikiama Tolumųjų Rytų dailė. Pirmieji šios įtakos požymiai išryškėjo jau pirmaisiais mūsų pažinties metais. Daoizmo filosofija pradėjo tiesiogiai veikti jo pasaulėjautą. Pastebėjau, kad dalyvaudamas kolegų ir studentų darbų aptarimuose ar apskritai pokalbiuose jis, nenurodydamas šaltinių, vis dažniau remdavosi pamatiniais daoizmo filosofijos teiginiais. Gausybę tokių aliuzijų Rytų filosofijos žinovas nesunkiai aptiks ir A. Švėgždos tekstuose, apmąstymuose įvairiais gyvenimo ir kūrybos klausimais.

Kitas svarbus A. Švėgždos orientalizmo aspektas siejosi su Vilniuje vykusiomis Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikai skirtomis konferencijomis. Pamenu, kai paskutinę vienos konferencijos dieną reprezentacinėje Vilniaus universiteto salėje jis tyliai atsėdęs kampe išbuvo nuo ryto, išskyrus trumpą pietų pertrauką, iki vėlyvo vakaro. Įdėmiai klausė pranešimų (o klausyti tikrai mokėjo), tačiau stipriausią įspūdį jam paliko ne oficialioji akademinė konferencijos dalis, o tada, kai, išsiskirsčius klausytojams, liko tik artimiausi bendraminčiai. Sovietinėje imperijoje anti-tarybiškumas ir orientalistika buvo glaudžiai susiję dalykai. Suplaukę į Vilnių susitikti ir glaudžiau dvasiškai pabendrauti iš įvairių Maskvos, Leningrado, Buriatijos ir kitų orientalistikos centrų orientalistai, kurių dalis pranešimų netgi neskaitė, o atvyko tik susitikti su bendraminčiais, pradėjo Rytų Azijos intelektualams įprastu *renga* stiliumi improvizuoti. Vienas pateikdavo poetinę temą, o kitas žaibiškai ją pratęsdavo ir vėl, ir vėl... Pasibaigus konferencijai, kai jauėjome į namus, emocionalus A. Švėgžda susijaudinęs ištare: „Pirmą kartą suvokiau, kas tai yra dvasiškai artimų žmonių bendravimas. Stebėdamas juos jaučiau, kaip iš malonumo plaukas nosies gale piestu stojasi“.

Dėmesys Rytams neišblėso ir A. Švėgždai išvykus gyventi į Vokietiją. Ten jis artimai bendravo su Vydūno mokinio prof. V. Falkenhahnu. Tačiau pastarajam nepavyko A. Švėgždos nukreipti į indų civilizacijos plotmę. Jo dovanota Bhagavadgītā įamžinta 1984 m. A. Švėgždos sukurtame didingas indų mąstymo tradicijas simbolizuojančiame „Išminties ieškojimo cikle“, kuriame viešpatauja Rytų Azijos dailei būdingi kompozicijos principai. Čia svarbiausios konkrečios, kasdienišku atrodančio

objekto santykių su didžiule erdve problemos. Nors A. Švėgždą domino daugybė įvairių Rytų tautų kultūros reiškinių, tačiau pirmenybę neabejotinai jis teikė daoistinei Laozi filosofijai.

Stebėdamas dramatišką kovą už laisvę Lietuvoje A. Švėgžda su neslepia simpatija prabyla apie Tibeto liaudį, jos kovą už laisvę. Laisvė jam yra pamaininė kategorija, autentiško gyvenimo ir nuolatinės kūrybos erdvės plėtimosi simbolis. Ji nuolatos ir įvairiomis konotacijomis atsispindi jo gyvenimo filosofijoje ir kūryboje. Savo laisvės ilgesį ir solidarumą su nepriklausomybės siekiančia tibetiečių tauta jis parodo 1991 m. sukurtame 16 paveikslų cikle „Tibeto piemenims“. „Berlyne norėjau kažkaip pratęsti savyje dialogą su kovojančiu už laisvę Tibetu, ir taip gimė idėja tapyti paveikslus, bet tokius paprastus, tokius aiškius“. Jis, kaip ir S. Geda, labai mylėjo savo tėvynę, išgyveno dėl įvairių grėsmių. Rytai jiems abiem buvo tarsi stebuklingas laisvės žiburys ar savotiškų romantinių idealų taupyklė, kuri turėjo padėti tais idealais tikintiems žmonėms aktyviai įsijungti į savo valstybės atgimimo procesus.

VILNIAUS UNIVERSITETO DOMINAVIMAS

Pernelyg aktyvi orientalistų asociacijos veikla propaguojant Rytų idėjas po kelerių metų, ypač atėjus į valdžią Andropovui ir prasidėjus kontra-propogandos vajui, sukėlė reakciją. Todėl keičiantis politinei situacijai ir stiprėjant ideologinei kontrolei teko asociacijos renginius pamažu perkelti į didesnę instituciją VU, kurioje mus, viena vertus, buvo sunkiau kontroliuoti, o kita vertus ir dėl V. Mažiulio paramos lengviau buvo surasti didesnes renginiams reikalingas patalpas. Tiesa, vėliau sąjūdžio pakilimo metu VDI, pervadintame į Vilniaus dailės akademiją (VDA), rektoriumi išrinkus mano artimą bičiulį prof. Vytautą Brėdikį, šioje aukštojoje mokykloje vėl susidarė labai palankios orientalistų asociacijos veiklai ir Rytų kultūros tradicijų propagavimui sąlygos. Tai buvo VDA Filosofijos ir kultūros teorijos katedros klestėjimo tarpsnis, kurioje be manęs dirbo V. Radžvilas, A. Sverdiolas, A. Jokubaitis, G. Beresnevičius, A. Lieponius, o vėliau čia kursus skaitė jaunosios kartos jau profesio-

nalūs orientalistai A. Beinorius, L. Poškaitė, V. Jaskūnas, Kauno filiale – A. Uždavinys.

Siekiant nuosekliai įgyvendinti antrą orientalistų asociacijos užsibrėžtos strategijos dalį – įkurti institucinius jau akademinės orientalistikos centrus – asociacijos vadovų dėmesys natūraliai nukrypo į VU ir humanitarinius mokslinio tyrimo institutus, kurie turėjo geriausią akademinį potencialą. Perspektyviausias šiuo požiūriu mums atrodė VU, kuriame dar XIX a. buvo įkurta ir epizodiškai funkcionavo Orientalistikos katedra. Pradėta ieškoti autoritetingesnių žmonių VU, kurie remtų šią idėją. Čia daug padėjo to būtinybę supratę akademikas V. Mažiulis ir R. Pavilionis.

Taip netrukus VU išryškėjo du pagrindiniai orientalistų asociacijos atramos centrai: akad. V. Mažiulio vadovaujama Baltų filologijos ir prof. R. Pavilionio Filosofijos ir logikos katedra. Palaiapsniui vis didesnė asociacijos renginių dalis iš VDI persikėlė į VU ir dažniausiai vykdavo filologijos fakulteto auditorijose, kurias išrūpindavo V. Mažiulis. Tuomet į sąjūdį įsiliejo ankščiau menkai tepastebėtas gausėnis filosofų rašytojų, poetų, vertėjų būrys. V. Mažiulio priedangoje gautose auditorijose vyko posėdžiai ir viešos atvykusių mokslininkų paskaitos, buvo aptarinėjami konferencijų rengimo, almanacho „Orientas“ leidybos ir kiti klausimai.

Su R. Pavilionio vadovaujama katedra pradėjome praktiškai įgyvendinti kitą seniai brandinto plano dalį: ėmėmės organizuoti jau ne lokalias, o didžiules visasąjungines Rytai–Vakarai konferencijas, kuriuose pagal mūsų sumanymą turėjo dalyvauti žymiausi iš pagrindinių TSRS orientalistikos centrų pakviesti specialistai.

Tokių projektų neįmanoma buvo įgyvendinti nedidelėje aukštojoje mokykloje VDI, o dideliame VU stambiems renginiams buvo visai kitokia bazė ir galimybės. Taip prasidėjo ilgas ir sudėtingas, jau didžiųjų, su daugybe kviestinių svečių „Rytai–Vakarai“ renginių organizavimo darbas. Tuomet mano galimybės viešai kalbėti jau buvo supančiotos, kadangi įsibėgėjo mūsų su A. Švėgžda spaudimo kompanija. Prisidėjo nemalonumai dėl sesers negrįžimo iš Kanados, problemos, susijusios su mano auklėtiniu A. Uždaviniu, man buvo sustabdytas docento vardo

teikimas, monografijos leidyba, daugybė straipsnių užstrigę gulėjo laukdami eilės įvairiuose žurnaluose ir leidiniuose. Mano paskaitų idėjinį kryptingumą tikrino viena po kitos įvairios komisijos, o VDI rektorate ir Mokslo Taryboje jau garsiai buvo kalbama apie mano ideologiškai kenksmingą paskaitų turinį ir pašalinimą iš dėstytojo darbo.

Mes dažnai dabar labai paviršutiniškai metame kaltinimus sovietiniais laikais dirbusiems ministrams, tačiau tuometinio švietimo ministro Henriko Zabulio adresu aš galiu išsakyti tik didžiausios pagarbos ir dėkingumo kupinus žodžius, kadangi jis mane, jauną dėstytoją, man grėšiant pašalinimui iš VDI, nežinia kodėl du kartus kvietėsi pas save ir tyliai patarė, kaip „išlysti“ iš šios grėsmingos situacijos. Todėl po 1982 m. ilgam (iki M. Gorbačiovo „perestroikos“ ir atšilimo 1987 m.) buvau priverstas pasitraukti į „antrąjį planą“. Tačiau ir toliau asociacijoje dirbau organizacinį darbą, sudarydavau detalius į didžiąsias „Rytai-Vakarai“ konferencijas iš už Lietuvos ribų kviečiamų orientalistų sąrašus.

Dvi didžiosios VU organizuotos komparatyvistinės konferencijos „Žmogaus problema filosofijos istorijoje: Rytų ir Vakarų sandūra“ (1984) ir „Rytų ir Vakarų kultūrų sąveika“ (1988), kuriuose dalyvavo daug to meto žinomų Sovietų Sąjungoje orientalistų ir komparatyvistų neabejotinai buvo svarbiausi įgyvendinti projektai, kurie turėjo didžiulę įtaką tolesnės Lietuvos orientalistikos ir komparatyvistikos raidai. Į šį orientalistinių idėjų sklaidos tarpsnį palaipsniui įsiliejo ir B. Genzelis, B. Kuzmickas, R. Pavilionis, V. Bagdonavičius, R. Ozolas, Č. Kalenda, L. roga, V. Narvilas, M. Kontrimaitė, L. Skeivienė, H. Kobeckaitė, R. Firikovičius ir daugybė kt.

Kitas mūsų realizuojamas orientalistikos akademinio statuso įtvirtinimo vektorius buvo du mokslinio tyrimo institutai: Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas, kuriame, kaip ir naujai įkurtame Kultūros ir meno institute, prasidėjo orientalistika besidominčių žmonių telkimo ir jaunosios kartos mokslininkų konsolidacijos bei rengimo procesas. Juose mes jau turėjome savo šalininkų: Bronių Kuzmicką, Algirdą Gaižutį Vaclovą Bagdonavičių, Juozapą Krištopaitį, Stanislovą Juknevičių ir kt. Nors Filosofijos, sociologijos ir teisės institute ir nedirbau, tačiau atrinkdamas perspektyviausius savo mokinius ir jaunus gabius žmones (A. Uždavinį, A. Beinorių, L. Poškaiteį, A. Stepukonį ir kt.) pradėjau instituto

doktorantūroje rengti profesionalius orientalistus ir komparatyvistus. Kultūros ir meno institute, o netrukus ir VU įkurtame Orientalistikos centre, pradėjo telktis naujos Lietuvos profesionalių orientalistų pajėgos.

REGIONINIŲ TYRIMO CENTRŲ KŪRIMO PASTANGOS

Plėtojant orientalistų asociacijos veiklą jau nuo pat pradžios buvo galvojama ne tik apie Vilnių ir Kauną, kur jau buvo orientalistikos tradicijos ir šioje srityje daugiau ar mažiau dirbantys žmonės, tačiau ir apie regioninius skyrius. Didžiausiuose Lietuvos miestuose buvo ieškoma Rytų kultūromis besidominčių žmonių. Pavyzdžiui, Šiauliuose iš publikacijų spaudoje jau buvo žinomas menotyrininkas V. Rimkus, kuris domėjosi japonų raižiniais, Artimųjų Rytų architektūra ir daile. Šiauliuose gyveno Sibire kalėjęs ir daug laiko Buriatijoje praleidęs, Ulan-Ude operos ir baleto teatro dailininku dirbęs A. Krištopaitis, kuris domėjosi budizmu ir lamaizmu. Nuo 1978 iki 1989 m. Šiaulių dramos teatre režisieriumi dirbo aistringas Rytų kultūrų gerbėjas Saulius Varnas, kuris domėjosi Rytų filosofijos, estetikos, teatro principais. Rytų kultūros entuziastų buvo ir Šiaulių pedagoginiame institute.

Klaipėda mums buvo menkiausiai pažįstamas, tikriausiai dėl atstumo regioninis centras, kuriame, žinojome, gyvuoja kelios skirtingos orientalistinių interesų grupės. Konservatorijoje, vadovaujamas doc. A. Kaunienės, buvo susibūręs indų kultūros mylėtojų ir puoselėtojų būrelis, kurio nariai mokėsi sanskrito ir mėgino versti didžiųjų indų epų „Mahabharatos“ ir „Ramayanos“ fragmentus. R. Stonkus buvo subūręs Rytų filosofija ir Rytų kovos menais besidominčių žmonių grupę. Klaipėdoje taipogi orientalistiniais interesais garsėjo Nidoje gyvenantis V. Kazlauskas. Taip pat žinojome tarp Telšiuose gyvenusį ir kūręs didelį Žemaitijos patriotą dailininką A. Jonušą, kuris sukūrė prie savo namų daugybę kinų ir japonų meno objektų.

Iš pradžių atrodė, kad didžiules potencialias tapti orientalistinių idėjų sklaidos židiniu turi Panevėžys, kuriame veikė garsiausias tuo metu kultiniu tapęs artimo L. Truikio jaunystės bičiulis J. Miltinio vadovaujamas

dramos teatras. J. Miltinis, kaip ir jo mokytojai bei bičiuliai Prancūzijoje, rengdamas savo aktorius, rėmėsi iš japonų No teatro ir *dzen* estetikos perimtais aktorių rengimo ir psichotreningo metodais, nors ne visuomet mėgo apie tai kalbėti, pateikdamas tai kaip savos darbo su aktoriais metodikos neatsiejamą dalį. Orientalistines idėjas aktyviai skleidė ir jo mokinys, režisierius iš Šiaulių į Panevėžio dramos teatrą sugrįžęs S. Varnas. Savo 1989–1997 m. režisuotose pjesėse jis pasiūlydavo Rytų Azijos, ypač tradicinio japonų teatro estetikos ir aktorių rengimo, principus. Tuomet Panevėžio dramos teatre man teko skaityti ištistus Rytų estetikai ir menui skirtus ciklus, kurie tęsėsi kelerius metus. Teatre ir jo mylėtojų terpėje buvo daug entuziastingų Rytų kultūros ir meno gerbėjų, tačiau iš režisierių ir aktorių teatrinis menas atimdavo tiek kūrybinės energijos, kad nedaug jos likdavo kitokiai veiklai. Humanitarinių aukštųjų mokyklų ir svarbesnių muziejų bei kitų kultūros centrų nebuvimas tikriausiai buvo dar viena svarbi priežastis, kodėl turėjęs potencialią orientalistinį sąjūdį neišsiskleidė.

SKIRTINGŲ KULTŪROS SRIČIŲ ATSTOVŲ ĮNAŠAS

Orientalistinės įtakos, po trumpo, tačiau skausmingo humanitariniams mokslams J. Andropovo ideologinio spaudimo tarpsnio, palaipsniui atgimė ir vėl augant užsienio ir „samizdato“ tiražuojamos literatūros srautui, skverbėsi į Lietuvą. Rytų tautų kultūros erdvių atvėrimo poreikį toje slogioje atmosferoje jautė įvairių humanistikos ir meno sričių atstovai: filosofai, literatūrologai, kalbininkai, literatai, muzikai, teatralai, dailininkai. Jų pastangomis Lietuvos kultūroje palaipsniui ryškėjo naujas, daug adekvatesnis nei ankščiau sąlytis su didžiosiomis Rytų tautų kultūros tradicijomis.

Iki M. Gorbačiovo „glasnost“ programos paskelbimo laipsniškame orientalizmo transformacijos į orientalistiką procese išskirtinis vaidmuo teko filosofams, kurie orientalistiniame sąjūdyje, kurie, kaip minėjau, daug prisidėjo rengiant VU didžiąsias visasąjungines Rytai–Vakarai komparatyvines konferencijas VU, taip pat rengiant spaudai įvairias publikacijas. Todėl filosofai ir kur kas mažiau filologai įsijungė kuriant

įvairiose institucijose būtiną bazę orientalistinių pajėgų koncentracijai ir naujų specialistų rengimui. Paskirose aukštosiose mokyklose gausėjo integruoti Rytų tautų filosofijos, estetikos, etikos, meno istorijai skirti kursai arba jų dalys bendresnėse humanitarinių ir meno specialybių programose. Pirmiausia filosofų iniciatyva organizuotos Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikos problemoms skirtos konferencijos, simpoziumai, paskaitos, publikacijos paliko ryškų pėdsaką devintojo dešimtmečio kultūriniame gyvenime ir paskatino profesionalios orientalistikos ir komparatyvistikos atsiradimą.

Aptardamas ankstyvąjį orientalistinio sąjūdžio atgimimo ir orientalistų asociacijos įsigalėjimo tarpsnį VDI daug dėmesio skyriau vaizduojamosios dailės atstovams, kurių indelis į Rytų tautų kultūros ir meno laimėjimų sklaidą buvo itin svarus. Neturėdamas galimybių daugiau plėtoti šią temą norėčiau tik pridurti, kad būtent iš VDI (VDA) sienų išplaukė, be jau minėtų, ir daug orientalizmo paveiktų jaunesnės kartos orientalistines ir komparatyvistines problemas gvildenančių autorių: A. Uždavinyš, J. Ivanauskaitė, I. Diemantaitė, V. Jaskūnas, A. Niunkaitė-Račiūnienė, V. Gradinskaitė, A. Gėlūnas, O. Žukauskienė, A. Kapočiūtė, A. Juzefovič, R. Andriušytė, I. Jūra, J. Karavajeva; dailininkų: L. Gutauskas, L. Katinas, R. Orantas, J. Stauskaitė, D. Kasčiūnaitė, J. Ivanauskaitė, D. Dokšaitė, V. Lingys, R. Čeponis, G. Pranckūnas, S. Kruopis, D. Mažeikytė, R. Kepežinskas, J. Kurtinaitienė, E. Sapranavičiūtė, M. Puskunigis ir kt.

Orientalizmo poveikis aptariamo tarpsnio literatūrai ir ypač poezijai – atskira tema, reikalaujanti išsamių tyrimų. Oriento įtakos pavyzdžių regime E. Mieželaičio filigraniškai nušlifutuose poetiniuose cikluose „Indiška mozaika“, „Archajiškas lotosas“, „Ramajanos atgarsiai“, „Palmės šešėlis“ (knyga „Aleliumai“, 1974), „Indiškas ornamentas“, „Indiškas amethystas“, „Indiški reportažai“, „Mahabharata“, „Indiškas anachronizmas“ („Monodrama“, 1976), didžiuliame skyriuje „Dar kartą Indija“ (knyga „Pasaka“, 1980) ir kituose kūriniuose, įkvėptuose kelionių po įvairius Indijos regionus įspūdžių.

Nuo aštuntojo dešimtmečio literatūroje ir ypač poezijoje rytietiškos įtakos kryptys pakito iš esmės. Jos dažniausiai sklido per populiarėjančius Vakarų ir nonkonformistinėje rusų poezijoje (opozicijoje

sovietinei ideologijai buvę iškiliausi rusų poetai vertė daug didžiųjų kinų ir japonų poezijos klasikų eilių) Tolimųjų Rytų klasikinės poezijos vertimus. Tuomet lietuvių poezijoje išplito orientalistiniai motyvai ir glaustos Rytų Azijos poetinės formos, kurios paveikė S. Gedos, T. Venclovos, V. Bložės, N. Miliauskaitės, A. Dabulskio, K. Platelio, A. Patacko, D. Kajoko, J. Juškaičio, V. Rubavičiaus, A. Andriuškevičiaus ir kt. poetinio mąstymo stilių, stiprino polinkį į minties glaustumą, metaforiškumą ir asociatyvumą.

Teatre orientalizmas buvo juntamas J. Vaitkaus, S. Varno, M. Tenisono, G. Padegimo, P. Budrio, B. Marcinkevičiūtės, E. Mikulionytės ir kitų jaunesnės kartos režisierių darbuose. Panašūs procesai spontaniškai skleidėsi ir muzikų B. Kutavičiaus, O. Balakausko, G. Kuprevičiaus, A. Martinaičio, V. Bartulio, G. Sakalausko, M. Ubaičio, J. Tamulionio, V. Bartulio, G. Puskunigio ir kt. kūrinuose. Kalbant apie Rytų tautų muzikinės kultūros sklaidą Lietuvoje, būtina paminėti ir nuo 1981 m. grojantį tradiciniais indų muzikos instrumentais A. Lomonosovą, kuris Lietuvoje įkūrė unikalų indų klasikinės muzikos ansamblį „Svara“. Jo vadovas kartu su R. Kamičaičiu, E. Velička, J. Adlyte, V. Loginovu ir kt. ne kartą grojo ir įvairiuose orientalistų asociacijos renginiuose.

NEPRIKLAUSOMYBĖS ATGAVIMAS IR PASAULIO ATSIVĖRIMAS

Gaivališkas sąjūdžio pakilimo procesas, įaudrinęs visą Lietuvą, neišvengiamai palietė ir orientalistų asociaciją, kurios radikalusis sparnas nuolatos ieškojo būdų atsiriboti nuo varžančios Maskvos įtakos. Pasiūlė ir iniciatyvos reorganizuoti orientalistų asociacijos statusą aktyviai ėmėsi energingas Kaune gyvenęs R. Neimantas, kuris lankė su paskaitomis įvairius Lietuvos miestus, kuriuose, turėdamas valdybos įgaliojimus, aiškinosi realią padėtį ir derino regioninio atstovavimo klausimus. 1989 m. balandžio 15 d. Kaune, Vilniaus gatvėje, greta Rotušės, po skubaus parengiamojo darbo, įvyko seniai puoselėtas steigiamasis nepriklausomos Lietuvos orientalistų asociacijos susirinkimas. Dalyvavo 44 įvairių miestų delegatai ir pagrindinių Lietuvos

tautinių mažumų atstovai. Buvo svarstomi 5 pagrindiniai klausimai: TSRS MA Orientalistų asociacijos Lietuvos skyriaus reorganizavimas, nepriklausomos Lietuvos orientalistų asociacijos įsteigimas, Lietuvos orientalistų asociacijos įstatų priėmimas, Lietuvos orientalistų asociacijos vadovaujančių organų rinkimai, rezoliucijų priėmimas. Susirinkime buvo išrinkta valdyba. Joje pagal gautų balsų skaičių aiškiai vyravo 4 nariai A. Andrijauskas (43 balsai), R. Neimantas (39), V. Bagdonavičius (33), M. Zingeris (29). Asociacijos vadovu buvo išrinktas R. Neimantas, pavaduotoju tapau aš. Tačiau mums sugrįžus į Vilnių ir susirinkimo sprendimus išsiuntinėjus asociacijos nariams, prasidėjo daugeliui lietuviškų organizacijų įprastos istorijos. Įtakingesni Vilniaus mokslininkai užprotestavo sprendimus pareikšdami, kad jie iš Steigiamojo susirinkimo organizacinio komiteto negavo jokios informacijos apie rengiamą susirinkimą, todėl jį laiko neligitimiu. Kaip iš tikrųjų buvo, aš negaliu pasakyti, nes organizacinis darbas vyko Kaune, o tradicinė Vilniaus ir Kauno konkurencija įgavo grėsmingą, vos atgimusią asociaciją skaidantį pavidalą. Stiprėjant gausesnių vilniečių protestams 1989 m. birželio 22 d. R. Normantas atsistatydino, visi įgaliojimai vadovavimui asociacijai artimiausiame susirinkime buvo perduoti man.

Nepriklausomybės atgavimas suteikė galingą postūmį lietuviškos orientalistikos ir komparatyvistikos raidai, o svarbiausia – ilgai lauktai jos institucijai. Atsivėrė keliai į Rytų šalis, tapo įmanoma tiesiogiai pažinti šiuos kažkada mums tolimus, egzotiškus pasaulius. Taigi kultūriniam ir meniniam lietuvių elitui tradiciškai būdinga „Rytų pasaulio nostalgija“ įgavo tarsi naują pagreitį, mezgėsi tarptautiniai moksliniai ryšiai, stiprėjo idėjų apytaka. Vis daugiau mūsų universitetų ir mokslinio tyrimo institutų darbuotojų, dėstytojų, doktorantų vyko stažuotis į Rytų šalių universitetus bei mokslinio tyrimo centrus, kuriuose galėjo studijuoti Rytų tautų kalbas, kultūras, religijas, filosofiją, meną.

Prasidėjo kokybiškai naujas akademinės orientalistikos tapsmo etapas ir sudėtingiausias orientalistų asociacijos užsibrėžtų uždavinių įgyvendinimo laikas, susijęs su orientalistikos ir komparatyvistikos srityse besispecializuojančių specialistų rengimu ir institucinių padalinių universitetuose ir mokslinio tyrimo institutuose kūrimu. Iš pradžių beveik visur susidūrėme su įtarumu ir neretai vos ne patologišku eurocentriškai

orientuotų mokslininkų pasipriešinimu, kuris, deja, ir šiandien, kaip tai bebūtų paradoksalu, neišnyko. Galima būtų rašyti vos ne detektyvinius romanus apie nuo sovietinių laikų represiniuose organuose vyravusį (ir iki šiol dar galutinai neišnykusį) požiūrį į orientalistiką ir komparatyvistines studijas vos ne kaip ideologinę diversiją ir daugybę idiotiškiausių kaltinimų, prisidengiant marksistinės ideologijos, o pastaraisiais metais – jau daug patogesniu manipuliacijoms – lituanistikos pamatų griovimu ar kitais panašiais demagogiškais motyvais.

Taip jau susiklostė, kad iš visų asociacijos narių naujos kartos orientalistikos ir komparatyvistikos specialistų rengimo procese daugiausia teko darbuotis man. Dar gerokai prieš nepriklausomybės atgavimą specialiai VU, VDU, VDA, LMA, VPI įvairiuose humanitariniuose fakultetuose skaitydavau įvairius Rytų tautų kultūrai, filosofijai, estetikai, menui skirtus specializuotus arba visuotinius įvairių mokslų istorijai skirtus kursus, kuriuose buvo integruota ryški rytietiška dalis. Pastebėjęs gabesnių studentų susidomėjimą, mėgindavau juos įvesti į orientalistinių ir komparatyvistinių tyrinėjimų laukus. Itin skatinau kalbų mokymąsi ir darbą su autentiškais šaltiniais. Daug pastangų dėjau siekdamas juos išsiųsti stažuotėms ar studijoms į Rytų šalį arba svarbiausius Vakarų orientalistikos ir komparatyvistikos centrus. Rengiant orientalistikos specialistus daug padėjo B. Kuzmickas, V. Kubilius, R. Pavilionis, A. Gaižutis, V. Bagdonavičius, B. Genzelis, J. Krikštopaitis, dalyvavo kaip oponentai arba gynimų komisijų nariai daugelio mano parengusių orientalistines ar komparatyvistines disertacijas auklėtinių gynimo procedūrose, kuriant komparatyvistinius projektus bei centrus, sprendžiant jų stažuocių užsienyje problemas.

Per pastaruosius kelis dešimtmečius teko įvairiose Lietuvos aukštosiose mokyklose ir mokslinio tyrimo institutuose daug laiko ir energijos skirti individualiam darbui su jaunimu. Tai nepaprastai sudėtingas, nuolatos atitraukiantis nuo tekstų rašymo, daug emocinės įtampos, konfliktų su kolegomis, kai reikėdavo ginti auklėtinių interesus, reikalaujantis darbas. Nuo 1980 m. teko vadovauti A. Uždavinio, A. Beinoriaus, L. Poškaitės, D. Švambarytės, V. Jaskūno, A. Niunkaitės-Račiūnienės, V. Korobovo, I. Diemantaitės, A. Stepukonio, O. Žukauskienės, K. Mitalaitės, S. Makselienės, A. Kapočiūtės, R. Sondaitės, A. Juzefovič, G. Degėsio,

S. Jastrumskytės, R. Makselio, I. Jūros, J. Vaitkevičiaus, V. Siliaus ir daugybės kitų, darančių įtaką dabartinės Lietuvos orientalistikos ir komparatyvistikos raidai bakalauro, magistro baigiamiesiems darbams, o daugelio jų ir disertacijoms. Dabar retrospektyviai žvelgdamas į nueitą pedagoginio darbo kelią galiu konstatuoti, kad nors buvo padaryta ir klaidų, tačiau iš esmės pasirinkta darbo strategija pasiteisino.

Lygiagrečiai kadrų rengimui po nepriklausomybės atgavimo sparčiai vyko ir ne mažiau svarbus naujų, tiesiogiai su orientalistinėmis ir komparatyvistinėmis studijomis susiję institucinių padalinių kūrimo procesai. 1993 m. Kultūros ir meno institute mano pastangomis buvo įkurta probleminė orientalistinių ir komparatyvistinių studijų grupė, kurią sudarė artimiausi mokiniai. Netrukus ji virto Komparatyvistinės kultūrologijos, estetikos ir meno teorijos skyriumi, tapusiu pagrindiniu šios srities mokslinių tyrimų centru. 1993 m. Vilniaus universitete, rektoriumi tapusio R. Pavilionio pastangomis, buvo įkurtas Orientalistikos centras. Po trejų metų (1996 m.) Orientalistikos centras atsirado Klaipėdos universitete, 1997 m. įkurtas Vilniaus budizmo studijų centras, 2000 m. VDU Azijos studijų ir Japonistikos centrai. Nuo 2000 m. VU Orientalistikos centre veikia bakalaurinė lyginamųjų Azijos studijų programa, o nuo 2007 m. VDU pradėta magistrinė Rytų Azijos regiono studijų programa. Orientalistikos studijos tapo viena prestižiškiausių studijų krypčių, į kurią nuolat yra vieni iš didžiausių konkursų.

Neabejotiną poveikį orientalistikos ir komparatyvistinių studijų plėtrai turėjo sistemingai Kultūros ir meno instituto (vėliau reformuoto į Kultūros, filosofijos ir meno institutą ir neseniai – Lietuvos kultūros tyrimų institutą) Komparatyvistinių kultūros studijų skyriaus rengiamos „Rytai-Vakarai“ ir nuo 2000 m. Vilniaus universiteto Orientalistikos studijų centre rengiamos kasmetinės konferencijos „Azijos studijos: tyrinėjimai ir problemos“. Jau išleista vienuolika „Rytai–Vakarai: komparatyvistinės studijos“ ir dešimt serijos „Bibliotheca Orientalia et Comparativa“ tomų. Paskelbta daug svarbių šaltinių.

Lietuvoje nuolat gausėjo žmonių, mokančių sanskrito, kinų, japonų, arabų, tibetiečių ir kitas Rytų kalbas, išmanančių tų kultūrų specifiką bei verčiančių pamatinius didžiųjų neeuropinių civilizacijų tekstus. Tuo pat metu buvo rašomos ir ginamos disertacijos. Taigi padėtis

sparčiai keitėsi Tai liudija ir svarbių specializuotų orientalistikos leidinių „Orientas“ (1991), Rytų kultūros almanacho „Indra“ dviejų leidinių 1996 m. ir 2000 m. pasirodymas, „Estetikos istorija“. Pirmojo tomo antologija „Senovės Rytai / Antika“ (1999), žurnalų „Acta Orientalia Vilnensis“ (eina nuo 2000 m.), knygų serijų „Rytų klasika“, „Bibliotheca Orientalia et Comparativa“ (nuo 2002 m.), „Rytai–Vakarai: Komparatyvistinės studijos“ (nuo 2002 m.), dviejų „Religijos istorijos antologijos“ tomų, D. Švambarytės parengto „Japonų–lietuvių kalbų hieroglifų žodyno“, Konfucijaus Lunjui, Laozi ir daugelio kitų svarbių leidinių atsiradimas, iš originalo kalbų verstų klasikinių Rytų civilizacijų tekstų skelbimas, vertingų publikacijų srautas „Logos“, „Humanistica“, „Darbai ir dienos“, „Filosofija, sociologija“, „Liaudies kultūra“, „Metai“, „Naujoji Romuva“, „Krantai“, „Kultūros barai“, „Literatūra ir menas“, „Šiaurės Atėnai“, „7 meno dienos“ ir kituose leidiniuose. Apie susidomėjimo Rytai ir orientalistinės asociacijos veiklą akivaizdžiai liudija, pavyzdžiui, 1991 m. pasirodęs dvigubas 128 p. gausiai iliustruotas spalvotomis iliustracijomis Rytų Azijos estetikai ir menui skirtas numeris. Kitas specializuotas japonų estetikos ir menui skirtas žurnalo „Krantai“ numeris pasirodė 1998 m. Per 1995 m. rugsėjo pradžioje Lietuvoje vykusią Japonijos kultūros savaitę praktiškai visuose kultūros ir meno laikraščiuose buvo paskelbta dešimtys didelės apimties japonų kultūros, estetikos ir meno problemas gvildenančių straipsnių. Svarbus vaidmuo skleidžiant orientalistines idėjas buvo dviejų leidinių vyr. redaktorių „Krantai“ V. Daunio ir „Literatūros ir meno“ V. Rubavičiaus parama skelbiant orientalistines publikacijas.

Ilgainiui iškilo ir į darbą Rytų kultūrų pažinimo baruose įsitraukė pirmoji nepriklausomybės metais subrendusi profesionalių orientalistų ir komparatyvistų karta, kuri savo tyrinėjimus grindžia autentiškais Rytų kalbomis parašytais šaltiniais ir gerai jaučia pasaulinio mokslo aktualijas. Jie telkėsi VU, VDU, KU Orientalistikos centruose, KFMI komparatyvistinių kultūros studijų skyriuje, VDA ir kitose institucijose. Dabar jie vaidina svarbų vaidmenį mūsų akademiniam ir kultūriniam gyvenime. Per nepriklausomybės atgavimo metus orientalistikos ir komparatyvistinių studijų prestižas Lietuvoje itin išaugo. Dabartinėje humanistikoje vyraujančios komparatyvistinės metodologijos principai aktyviai skverbiasi

į lietuviškąjį mokslinį diskursą; jie ypač populiarūs tarp jauniausios mokslininkų kartos, kuri jautriai reaguoja į įvairių civilizacijų kultūros vertybių ir simbolių sąveikos procesus.

Dabartinei, į tarpkultūrinių įtakų procesus įtrauktai, Lietuvai ne mažiau aktualus nei prieš tris ar keturis dešimtmečius Rytų tautų kultūros vertybių ir simbolių pažinimas. Šaliai sparčiai integruojantis į ES ir kitas globalias pasaulio struktūras svarbu geriau pažinti Rytų kultūras, kurios greit ekonomiškai o, vadinasi, ir geopolitiniu, kultūriniu ir kitais aspektais viešpataus sparčiai besikeičiančiame žemės rutulyje. Pastaraisiais dešimtmečiais žengiančiame į kokybiškai naują metacivilizacinės kultūros raidos fazę pasaulyje, kaip niekuomet ankščiau aktyviai sąveikauja įvairių civilizacijų atstovų sukurtos kultūros vertybės ir simboliai. Įsivyraujant naujoms globalioms raidos tendencijoms, neregėtomis galimybėmis atsivėrė Rytų kraštai ir smarkiai pasikeitė jų pažinimo sąlygos. Kelionės į atokiausius Rytų pasaulio kampelius tapo kasdienybe, atsirado galimybės studijuoti Rytų tautų kalbas, kultūras jų natūralioje aplinkoje ir stambiausiuose orientalistikos centruose. O technogeninės revoliucijos sąlygomis internete tapo prieinamas ankščiau neįsivaizduojamas informacijos apie Rytų tautų kultūras srautas.

IŠVADOS

Vadinasi, septintajame XX a. dešimtmetyje ryškėjantis orientalistinio sąjūdžio atgimimo ir orientalistų asociacijos įkūrimo bei funkcionavimo procesas Lietuvoje buvo sudėtingas, daugiasluoksnis: vieni Rytų kraštų kultūros gėrbėjai aktyviau dalyvavo organizacinėje veikloje, kiti – epizodiškai, tretį dėl įvairių priežasčių pasitenkino tik konkrečių juos dominančių uždavinių įgyvendinimu, tačiau, žvelgiant plačiau, tai nemenkino jų įnašo svarbos į orientalistų asociacijos veiklą. Tai buvo *procesas*, kuriame, kaip ir daugumoje lietuviškų renginių, buvo visko: arogancijos, įvairių idėjų ir ambicijų susidūrimų, daugiau ar mažiau lanksčių diplomatinių manevrų, siekiant įtvirtinti savo pozicijas, požiūrius į pasaulį. Tačiau akivaizdu, kad daugeliui šio proceso dalyvių tai buvo naujų dvasinių idealų ir erdvių ieškojimas į stagnaciją

grimstančioje sovietinėje tikrovėje. Kita vertus, būtent aptariamam labai sudėtingu orientalistinių ir komparatyvistinių studijų raidai laikotarpiu buvo klojami tie moksliniai pamatai, kurie padėjo nepriklausomybės atgavimo metais sparčiai plėtotis orientalistinėms ir komparatyvistinėms studijoms. Todėl neapibrėžtas, orientalistinis sąjūdis greitai peraugo į aiškiau struktūriškai organizuotą bei sudarė objektyvias prielaidas naujos kartos profesionalių specialistų gausėjimui ir akademinį studijų plėtoti. Šis raidos vektorių pasikeitimas padėjo atgimusiai lietuviškai orientalistikai ir komparatyvistikai užimti ženklias pozicijas dabartinės mūsų humanistikos raidoje.

LITERATŪRA

- Acta Orientalia Vilnensia*, 2009, vol. 10, Issues 1–2.
- Andrijauskas, A. 1999. Jurgio Baltrušaičio menotyros koncepcija. *Humanistica*, Nr. 4(6), p. 23–32.
- Andrijauskas, A. 2004. *Kultūros, filosofijos ir meno profiliai (Rytai-Vakarai-Lietuva)*. Vilnius: KFMI I-kl.
- Andrijauskas, A. 2001. Orientalistika ir komparatyvistinės studijos. *Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos–II. Kultūrologija* 7. Vilnius, p. 12–168.
- Andrijauskas, A. 2007. Orientalistinis Jurgos Ivanauskaitės nomadizmas. *Rytai-Vakarai: Komparatyvistinės studijos VI, [Jurgos Ivanauskaitės atminimui skirtas tomas]*. Sud. A. Andrijauskas. Vilnius: KFMI I-kl., p. 59–81.
- Apostolou, I. 2009. *L’Orientalisme des voyageurs français au XVIIIe siècle. Une iconographie de l’Orient méditerranéen*. Paris: PUPS.
- App, U. 2010. *The Birth of Orientalism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Aractingi, J. 2003. *Peintres Orientalistes*. Paris: Editions Vues d’Orient.
- Aš vargšas Robinzonas gyventoj Europoj. *Kultūros barai*, 1996, Nr. 8/9, p. 45–50.
- Brockhaus Wahrig Deutsches Wörterbuch*, 1982, Bd. 4, Wiesbaden-Stuttgart.
- Clarke, J. J. 1997. *Oriental Enlightenment: The Encounter Between Asian and Western Thought*. London and New York: Routledge.
- Geda, S. 1989. *Tiesa, kaip sakant, poezija. Tarybinių lietuvių rašytojų autobiografijos*. Vilnius: Vaga. T. 1.
- Geda, S. 2004. Rytų filosofija ir lietuvių poezija: paskaitos apmatai. *Šiaurės Atėnai*, sausio 10 d. (pirmą kartą išspausdinta *Metmenys*, 1988, Nr. 55).
- Irwin, R. 2006. *For lust of knowing: The Orientalists and their enemies*. London: Penguin/Allen Lane.
- Ivanauskaitė, J. 1999. *Prarasta pažadėtoji žemė: romanas*. Vilnius: *Tyto alba*.

- Kubilius, V. 1983. *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas*. Vilnius: Vaga.
- L'orientalisme en Europe de Dalacroix à Kandinsky*, 2010, Hazan, Paris.
- Lowe, L. 1992. *Critical Terrains: French and British Orientalisms*. Ithaca: Cornell University Press.
- Macfie, A. L. 2002. *Orientalism*. White Plains, New York: Longman.
- MacKenzie, J. 1995. *Orientalism: History, theory and the arts*. Manchester: Manchester University Press.
- Marchand, S. L. 2009. *German Orientalism in the Age of Empire - Religion, Race, and Scholarship*. Washington: D. C. and New York: Cambridge University Press.
- Petit Larousse illustré*, 1980, Paris.
- Poulet, R. 2002. *L'Orient: généalogie d'une illusion*. Presses universitaires du Septentrion.
- Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos – X. Sigita Geda: pasaulinės kultūros lietuvinimas*. Sud. A. Andrijauskas. 2010, Vilnius: LKTI I-kl.
- Said, E. 1978. *Orientalism*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Schwab, R. 1950. *La Renaissance orientale*, Payot, Paris.
- Snitkuvienė, A. 2011. *Lietuva ir Senovės Egiptas. XVI a. pab.–XXI a. pr. keliautojų, kolekcininkų ir mokslininkų pėdsakai*. Kaunas Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus.
- Šimkutė, S. 2011. Artimųjų Rytų studijos Lietuvoje. *Rytai-Vakarai. Komparatyvistinės studijos – XI. Kultūrų sąveikos*. Sudarė A. Andrijauskas. Vilnius: LKTI I-kl., p. 102–125.
- Švėgžda, A. 1993. Septyni žali obuoliai absoliuto šviesoje (A. Dvilinskaitės interviu). *Kultūros barai*, Nr. 8/9.
- Turner, B. 1994. *S. Orientalism, Postmodernism and Globalism*. London / New York, Routledge.
- Žukauskienė, O. 2006. *Meno formų metamorfozės. Komparatyvistinė Focillono ir Baltrušaičio menotyra*. Vilnius, LKTI I-kl.